

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Δέκατος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἀθήναις: φρ. 10, ἐν τοῖς ἑσπερίαις φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ τὸν ἰανουαρίου καὶ τοῦ ἔτους καὶ εἶναι ἑτησίαι. — Γραφεῖον τῆς Διοικήσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

27 Ἰουλίου 1880

Σφραγὶς τοῦ
ΔΙΜΕΝΑΡΧΕΙΟΥ ΣΚΟΠΕΛΟΥ

ἐπὶ Καποδιστριαίου.

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Παύλου Λέμπρου].

ΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΕΤΤΕΜΒΡΙΝΗ΄.

Ὁ αἰὼν κατὰ τὸν ὁποῖον ζῶμεν εἶναι ἐποχὴ μεγάλων πολιτικῶν μεταβολῶν. Οὐδέποτε ἄλλοτε ὁ χάρτης τῆς Εὐρώπης ἔλαβε τοσαύτας ἀλλεπαλλήλους ἀλλοιώσεις· ἀλλοιώσεις οὐχὶ χαρακτησάσας διὰ τῆς σπάθης κατακτητῶν, κινουμένων ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς ἀρχῆς, ἢ τῆς δίψης μόνον τῆς δόξης, ἀλλ' ἐκπροσωπούσας ἐν συνόλῳ τὴν τάσιν τῶν λαῶν πρὸς διεκδίκησιν τῶν πόθων καὶ τῶν δικαιωμάτων των, καὶ καθιερύσας (ἐκ τῶν θλιβερῶν τινῶν ἐξαιρέσεων) πόθους δικαίους καὶ ἀπαράγραπτα δικαιώματα.

Ὅσοι δὲ δικαιοτέροι αἱ τοιαῦται μεταβολαί, τόσο ταχύτερον τὰς συνειρίζουεν' ἀπαράλλακτα καθὼς ὅπου ἐπὶ κενοῦ οἰκοπέδου ἀνεγερθῆ κτίριον συνεχόμενον μὲ τὴν σειρὰν τῶν παραπλεύρων οἰκοδομῶν, θεωροῦμεν ὡς παράδοξον οὐχὶ τὴν ἀνέγερσιν, ἀλλὰ τὴν μὴ προγενεστέρην ἐκεῖ ὑπάρχῃν του.

Οὔτω, βλέποντες σήμερον τὴν Ἰταλίαν μίαν καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν Ἀλπεων μέχρι τῆς Σικελίας, θαυμάζουεν ἀναπολοῦντες ὅσα ὑπέπερον τὰ τέκνα τῆς πρὶν ἢ τὰ διεσπαρμένα καὶ ἀσπίροντα ὑπὸ τὴν τυραννίαν μέλη τῆς συνενωθῶσι καὶ ἀποτελέσῃσι τὸ ἐλεύθερον καὶ εὐδαιμον κράτος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἡ Ἀδριατικὴ μᾶς χωρίζεται.

Ἄλλ' ἐν τῇ εὐήμερίᾳ τῆς σήμερον δὲν πρέπει νὰ λησμονῶνται τὰ δεινὰ τῆς χθές· ἡ ἀνάμνησις των ἀποκαθιστᾷ εἰς γλυκυτέραν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐλευθερίας, χρησιμεύει δὲ ὡς πειρηγορία

4. Luigi Settembrini. Ricordanze della mia vita. Con prefazione di Francesco de Sanctis. Napoli, A. Morano editore, 1880. 2 τόμοι εἰς 8ον.

καὶ ὡς ἐνθάρρυνσις εἰς τοὺς λαοὺς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπέκτησαν εἰσέτι ὅ,τι ἡ Ἰταλία κητύχησεν ἐπὶ τέλους ν' ἀποκτήσῃ. Τὰ δὲ τοιαῦτα τοῦ παρελθόντος διδάγματα περιβάλλονται ὑψηλοτέρην καὶ γενικωτέραν ἀξίαν, ὅτε ἐνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ τὰ παθήματα ἐκπροσωποῦνται ἐν τῷ βίῳ ἀνδρὸς, τὸν ὁποῖον ἐξαγάξει ἡ ἀγνότης τοῦ πατριωτισμοῦ, ἡ χρηστότης τῶν ἠθῶν, ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, τὸ ὕψος τῆς διανοίας, καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις ἐν τῇ δυστυχίᾳ.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀποθανὼν Σεττεμβρίνης, καὶ τοιοῦτος διαφαίνεται εἰς τὰς μετὰ θάνατον δημοσιευθείσας ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μέχρι τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1859 ἀποφυλακιστέως του.

Ἀπὸ τοῦ 1851 τὸ ὄνομα τοῦ Σεττεμβρίνης ἐγένετο γνωστὸν καὶ πέραν τῆς Ἰταλίας, ἢ δὲ συμπάθεια τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, διηγέρθη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀναξιοπαθούτων πολιτικῶν καταδικῶν τῆς Νεαπόλεως.

Διὰ δύο ἀλλεπαλλήλων ἐπιστολῶν πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν λόρδον Ἀβερδὴν ὁ Γλάδστων ἀπεκάλυψε τότε, πρὸς ἐκπλήξιν καὶ οἰκτῆσιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὴν κατὰ τῶν δυστυχῶν ἐκείνων διαγωγὴν τῶν ἐν Νεαπόλει κυβερνώντων.

Ἀποφύγων ἐκ προθέσεως πᾶσαν δριμύτητα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης ἔκφρασις, ὁ γενναῖος Ἀγγλος δὲν ἀνελάμβανεν οὐδαμῶς τὴν ὑπερᾶσπισιν τῶν φρονημάτων τῶν καταδικασθέντων· οὐδ' ἐπέμεινε εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν ἐπισυμβάντων κατὰ τὸ ὀλιγόβιον Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1848, τὸ ὁποῖον, δολίως δοθὲν, αἰσχρῶς παρεβιάσθη καὶ κατεπατήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου. Παρασιωπῶν ταῦτα ὁ Γλάδστων περιωρίζετο εἰς τὴν ἐξέλεγχιν τῶν ἀθεμίτων μέσων τῆς διαδικασίας διὰ τῆς ὁποίας χιλιάδες ἀνθρώπων ἐρρίφθησαν εἰς τὰς εἰρκτάς, καὶ τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν βλαβῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐπεβαρύνετο ἡ σκληρὰ τύχη τῶν φυλακισθέντων.

Ἄλλ' ἡ γυμνὴ τούτων ἀφήγησις ἤρκει πρὸς διέγερσιν τῆς κοινῆς ἀγανακτικῆς ἐν γῶρᾳ ἐλευθερίας, οἷα ἡ Ἀγγλίκα, ἢ δὲ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε μεριμνῶσα περὶ τῶν θυμάτων ἐκείνων τῆς Ἰταλικῆς ἐλευθερίας. Ἄλλ' αἱ περιστάσεις ἦσαν δυσχερεῖς. Αἱ Ἰταλικαὶ συνωμοτικαὶ κατὰ Νεαπολέοντος τοῦ Γ' δὲν ἐξηρμύνη-

καὶ τοῦτο, ἔχω δὲ καὶ μίαν γραμματικὴν Ἑλληνικὴν, τὴν γραμματικὴν τοῦ Ραφαήλ μου, καὶ τὸ ὄνομά του ἐπιγεγραμμένον εἰς τὸ ἐξώφυλλον. Μὲ αὐτὰ τὰ τρία βιβλιάρια ἐπεχειρήσθη τὸ ἀπλητισμένον τόλμημα, δὲν λέγω νὰ μεταγλωττίσω, ἀλλὰ ν' ἀγωνισθῶ πρὸς συγγραφέα Ἑλληνα, θαυμάσιον διὰ τὴν χάριν του καὶ διὰ τὴν εὐκολίαν του, εὐκολίαν ἢ ὅποια ἀποβαίνει δυσκολία ἀκανθωδεστάτη δι' ὄντινα ἐννοεῖ. Ἡ τύχη ὑπῆρξεν ἐχθρὰ πρὸς ἐμὲ ἀσπλαγχνὸς καὶ ἀμείλικτος, καὶ μ' ἐπίεσε σκληρῶς ἀεὶ ποτε εἰς τὸν μάγγανόν της. Συχνάκις εἶχον νὰ εἶπω πολλά, ἀλλὰ στεροῦμαι τοῦ λέγειν τὴν εὐχόρην. Ἐπεθύμουν νὰ ἴδω τὸν κόσμον, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐξέλθω τῆς φωλαῆς μου. Ἡθελα βιβλία διὰ νὰ δώσω τοῦλάχιστον τροφήν εἰς τὴν πεινώσαν διάνοιάν μου, ἀλλὰ δὲν τὰ ἔχω. Εἰς τὴν ἐχθρὰν ταύτην ἀντιτάσσω τὴν καρτερίαν μου, ἀλλὰ δὲν ἀρκῶ. Ἡμπορῶ ν' ἀντέχω ὡς ἄκμων εἰς τὰ κτυπήματά της, ἀλλὰ νὰ τὴν νικήσω, ὄχι! Θὰ ὑποπέσω βεβαίως. Εἶθε τοῦλάχιστον νὰ ἐπιπτα καθὼς οἱ ἦρωες τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, οἵτινες ὑποκύπτοντες εἰς τὴν Εἰμαρμένην ἐπιπτον ἐνδόξως. Ἀλλὰ δόξα δὲν ἦτο τὸ γραπτὸν μου. Ἐγεννήθη διὰ νὰ ὑποφέρω μόνον. Τίς οἶδεν ἕαν ποτε δυνήθω νὰ φέρω εἰς πέρας τὸ βαρύτερον τοῦτό μου ἔργον, καὶ ἕαν ἀφοῦ ἀποπρακτωθῆ ἐπιτύχη καὶ μοὶ φέρῃ ὀλίγην φήμην. Ἀλλὰ τί εἶναι ἡ φήμη μεταφραστοῦ; Τίς ποτε θὰ γνωρίζῃ πόσον ἐκοπίασα, πῶς εἰργάσθην, μὲ ὅποια μέσα, ποῦ, ἐν τῷ μέσῳ ὁποῖον περισπασμῶν! Τί τοῦτο πρὸς τὸν ἀναγνώστην, ὅστις βλέπει τὸ ἔργον μόνον καὶ ἀδιαφορεῖ περὶ τοῦ πῶς ἐξετελέσθη. Ἀλλὰ τί μὲ μέλλει περὶ ἀναγνώστων, καὶ περὶ φήμης, καὶ περὶ τοῦ κόσμου; Ἀφοῦ ἀπώλεσα τὰ πάντα, τὴν οἰκογένειαν, τὸν ἀέρα, τὴν κίνησιν, τὸν οὐρανὸν, ἀφοῦ μ' ἐρρίψαν ἐντὸς τάφου, πρὸς τί ἐξαπατῶ εἰσέτι τὸν ἑαυτὸν μου, σκεπτόμενος περὶ δόξης, τοῦ τελευταίου τούτου χιτῶνος πὸν ὁποῖον ὁ σοφὸς ἀπεκδέεται».

Ἐξηκολούθει ἐν τούτοις ἐργαζόμενος. Καθόσον δὲ προὐχώρει τὸ ἔργον ἐσταλλε κρυφίως ἐκ τῆς φυλακῆς τὸ χειρόγραφον πρὸς τὴν σύζυγόν του. Καθὼς δ' ἐξῆπτε τὸν ζῆλόν του ἄλλοτε κατὰ τὰς διδασκαρικὰς ἐξετάσεις ὁ ἔρως πρὸς τὴν μνηστήν, οὕτω ὑπεστήριξε τώρα τοὺς πρὸς μεταφραστικὸν κόπον του ἢ ἐλπίς, ὅτι ὁ Λουκιανὸς ἔσως χρησιμεύσῃ πρὸς προίκισιν τῆς ἀγαπητῆς θυγατρὸς του.

Καὶ πρὶν ἢ δημοσιεῖσθαι ἡ ὥραία μετάφρασις, τὴν ὁποῖαν ἐπιλοδώρησαν εἰς τὸ ἔθνος του, ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἔργον εἰς κριτὰς ἀρμόδιους, τῶν ὁποῖων τὴν ἐπιδοκιμασίαν ἐκοινοποιοῖ εἰς τὸν δυστυχῆ μεταφραστὴν ἢ σύζυγόν του. Ἀλλ' ἡ μεταφραστὴν δὲν ἦτο ἡ ἐλαχίστη τῶν ἀρετῶν τοῦ Σεπτεμβρίου.

«Ἀνέγνωσα, ἔγραφε, τὰς εὐμενεῖς ἐκφράσεις τοῦ Πανίτζι μου. Ἀλλ' ἀπατᾶται, φιλιότατη μου, ἀπατᾶται ἐκ τῆς ἀγάπης σου ἑσως καὶ ἐκ τῆς εὐσπλαγγνίας σου πρὸς μίαν συμφορὰν μεγάλην. Γνωρίζω τὸν ἑαυτὸν μου, γνωρίζω πόσον ἀξίζω, καὶ ἄνευ περικαλύμματος (γράφω πρὸς σὲ, τὴν σύζυγόν μου, πρὸς σὲ, μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου), ἄνευ περικαλύμματος σοὶ λέγω ὅτι πολὺ ὀλίγον ἀξίζω. Θλίβομαι δὲ ἀναλογιζόμενος πόσον ἐξέπεσε ἡ φιλολογία καὶ ἡ μάθησις, ὥστε νὰ θεωρηθῆται τι ἄνθρωπος ὁποῖος ἐγώ. Τὴν εἶχον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γείνω τι καὶ ἐγώ, εἶχον ζῆσιν ἀπειρον πρὸς τὴν μάθησιν, τὴν ἠγάπων ὅσον ἀγαπῶ σὲ, ὡ ἀγαπητὴ μου. Ἀλλὰ γνωρίζεις ὅτι ἡ τύχη ὑπῆρξεν ἐχθρὰ μου πάντοτε, ὅτι μοῦ ἠρνήθη ἕως καὶ βιβλία, ὥστε ἐμείνα ἀμαθὴς, καταβιβρωσκόμενος ὑπὸ μιᾶς μεγάλῃς ἰδέας τὴν ὁποῖαν οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ καταρθάσω. Ἐξέυρεις ὁποῖος εἶμαι; Μάθε με καλῶς καὶ γνώριζε ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος ἔχων ὀλίγον κοινὸν νοῦν, πολλὴν ἀγάπην, γλώσσαν ἀπλήν, καὶ τίποτε πιστότερον, τίποτε, τίποτε. Ὅστις μοὶ λέγει ἄλλο μοὶ φέρει γέλωτα, ἢ ἀγανάκτησιν. Ἀλλὰ σὺ μὲ γνωρίζεις, ὥστε θεωρεῖ με ὁποῖον σὺ μὲ κρίνεις καὶ ὄχι ὅπως ἄλλοι μακρόθεν μὲ κρίνουν».

Ἀλλ' ὁποῖον τὸ ἔγκλημα τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ἐντίμου τούτου ἀνθρώπου; Δικαίη διήλθεν ἐντὸς τῶν φυλακῶν δεκατέσσαρα ὄλα, τὰ καλλίτερα τοῦ βίου του ἔτη; Διότι ἐπόθησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του καὶ ἠθέλησε νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ αὐτῆς. Δὲν ἦτο μήτε Καρβονάρος, μήτε Ματσεινιστῆς, δὲν ἠθελε τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἐν Νεαπόλει δυναστείας, δὲν ἐπεζήτησε τὴν ἴδρυσιν δημοκρατίας, οὔτε τὴν ἀναρχίαν ἐπεθύμησε, ἀλλ' ὠνειρεύθη εὐνομουμένην τὴν πατρίδα του καὶ ἠνωμένην τὴν Ἰταλίαν, καὶ συνώμοσε κατὰ τῶν καθεστῶτων.

Πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ τὸ δίπλωμα καθηγητοῦ καὶ τὴν χεῖρα τῆς ἐρωμένης του, νεώτατος εἰσέτι, κατηγήθη ὑπὸ φίλου του συλλαβόντος τὴν ἰδέαν ἐταιρίας μυστικῆς, σκοπούσης τὴν ἀπελευθέρωσιν ὀλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ὁ Σεπτεμβρίου ἐνόμιζεν ὅτι γίνεται μέλος ἐταιρίας ἐχούσης ἤδη καὶ βίβλας καὶ ἔκτασιν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνακαλύψῃ ὅτι ἦτο ὁ πρῶτος καὶ μόνος τοῦ θεμελιωτοῦ ἐταίρου.

«Ὅτε ἔμεινα μόνος κατελήφθην ὑπὸ ποικίλων σκέψεων. Πῶς! Εἴμεθα δύο μόνοι! Καὶ οἱ δύο ἡμεῖς ἀναλαμβάνομεν ἔργον τόσον μέγα! Καὶ ποῦ τὰ μέσα; Ποῦ οἱ φίλοι; Ἀλλὰ ὅσῳ δυσκολώτερον τὸ πρᾶγμα τόσῳ εὐγενέστερον τὸ ἐπιχειρήματα! Μὴ δὲν εἴμεθα ἄνδρες καὶ ἡμεῖς; Μεγαλειτέρα ἢ τιμὴ ἕαν μόνοι ἐπιληρωθῶμεν ἔργου με-

1. Ὁ Panizzi, πολλὰκις τιμηθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐχηρμάτισεν ἐπὶ ἔτη πολλὰ, μέχρι τοῦ θανάτου του, ἔφορος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου.

γάλου! Οὕτως ἡ ματαιότης, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἔλαφρον τι, ἐβάρυνεν εἰς τὰς σκέψεις μου πλειότερον ἢ ἡ φρόνησις. Ἡμῶν ὑπερήφανος διότι κατέχω μυστικόν, διότι συμμετέχω εἰς τὴν ἴδρυσιν ἐταιρίας, καὶ ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὸ ἔργον. Ὅθεν ἠργίσταμεν καταχοῦντες νέους, ὅσους ἐνομιζόμεν ἀξίους ἐμπιστοσύνης. Κατηχοῦντο δὲ προθύμως οὗτοι, καθόσον ὁπόταν ἦναι τις νέος εὐκόλως ἀσπάζεται πᾶσαν ἰδέαν ὠραίαν καὶ εὐγενῆ.

«Ἀλλ' εἶσθε ἄφρονες καὶ οἱ δύο! — Ναι, ἀλλ' ἄνευ τῆς τοιαύτης ἀφροσύνης Ἰταλία δὲν ἐγένετο. Ἄνευ τῆς πίστεως ἐκείνης καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς πυρεσοσύνης ἐξάφως τὴν σήμερον οἱ φρόνιμοι ἤθελον ἐξακολουθεῖ συζητοῦντες καὶ σκεπτόμενοι, οὐδὲν ὅμως ἠθελε διαπραχθῆ. Ἐχρηιάζοντο καὶ ἄφρονες καὶ φρόνιμοι, διότι εἰς πᾶν ἐπιχείρημα μέγα ἀπαιτεῖται καὶ τόλμη καὶ φρόνησις. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς οἱ ἄφρονες πρὸ πάντων χρησιμεύουσιν.

«Τὴν σήμερον, ἐπιλέγει ἀπολογούμενος, οὐδεὶς σκέπτεται περὶ μυστικῶν ἐταιριῶν, καὶ εὐλόγως. Ἄλλοτε ὅμως ὑπῆρχον τοιαῦτα, καὶ διὰ τὰ ὑπάρχουσιν εἶχον τὸν λόγον των. Οὐδὲν πρὸς νὰ σκανδαλίζηται τις καὶ νὰ τὰς καταδικάζῃ τυφλῶς, ἕαν σκεπθῆ ὅτι ὑπάρχουσι χρόνοι καὶ λαοὶ καὶ οὗς αὐτὰ εἶναι ἀναγκαῖα, καὶ ὅτι ἄνδρες ἐνάρετοι καὶ νουνεχεῖς ἐθεώρησαν καθήκον νὰ συμμεθεξώσιν αὐτῶν. Τὰ ἐλεύθερα ἔθνη ἔχουσι τὰ κόμματα, τὰ ὅποια ἐργαζόμενα εἰς τὸ φανερὸν μετέρχονται μέσα, εἰ καὶ οὐχὶ ἔντιμα πάντοτε, ἐννομα ὅμως κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦλάχιστον. Τὰ ὑπόδουλα ἔθνη ἔχουσι τὰς ἐταιρίας, αἵτινες ἐν τῷ κρυφῷ ἐργαζόμεναι, ἐπιηρεάζονται δὲ ὑπὸ τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν, δὲν προσέχουσι πολὺ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων. Αἱ ἐταιρίαι εἶναι πρὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς δουλείας, ἐκλείπουσι δὲ ὁπόσοις ἡ γεννήσεσιν αὐτὰς ἰδέας ἀπὸ μυστικῆς καὶ περιορισμένης γίνεται φανερὰ καὶ γενικὴ, καὶ ἀπανταχοῦ διοχετευομένη κατακυριεύσῃ τὸ πᾶν. Διὰ τὸ ἀποκτήσωμεν τὴν χρυσαλλίδα ἀνάγκη ποδῶν νὰ ἔχωμεν τὸν σωτήρα. Τότε δὲν ἦτο δυνατὸν δι' ἄλλου τρόπου νὰ συνεννοηθῶμεν, νὰ συμφωνήσωμεν, νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ νὰ διαδώσωμεν τὸ σπέρμα τῶν ἰδεῶν ἐκείνων ἐξ ὧν ἀνεβλάστησεν ὁ σήμερον ἀναρχνεὶς καρπός».

Ἀλλ' ἡ διάδοσις τοῦ σπέρματος εἶχε τοὺς κινδύνους τῆς, οὐδ' ἐκοιμᾶτο ἡ ἀστυνομία τῆς Νεαπόλεως. Ἰερεὺς τις ἐπρόδωκε τὸν νέον καθηγητήν. Ἀναρχαθεὶς ἀπὸ τῆς ἔδρας καὶ ἀπὸ τῆς οἰκογενείας του, ἀπήγη ὁ Σεπτεμβρίου ἀπὸ τῆς ἐν Καλαβρίας πόλεως Κατατζάρου, ὅπου εἶχε διορισθῆ καθηγητῆς, εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Νεαπόλεως.

Τρία ὄλα ἔτη καὶ ἑμῖς διήρκεσαν ἡ πρώτη ἐ-

καὶνὴ κάθειρξις του. Ἀποδείξεις δὲν ὑπῆρχον ἱκαναὶ ὅπως ἐξασφαλισθῆ ἡ καταδίκη του, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις δολιευομένη τὸν νόμον προεμάκρυνε τὴν κράτησίν του. Μόλις κατὰ τὴν 3ην Ἰουλίου 1841, δύο ἔτη καὶ δύο μῆνας μετὰ τὴν σύλληψίν του, ἐγένετο ἡ δίκη. Ἡ ἀπόφασις ἦτο ἀθωωτική, ἀλλ' ὁ μὴ ἀναδειχθεὶς ἐνοχὸς ἐτίθετο ὑπὸ τὰς διαθέσεις τῆς ἀστυνομίας καὶ ἔμεινεν οὕτω δεκαοκτῶ εἰσέτι μῆνας ἐντὸς τῆς φυλακῆς.

Αἱ περιγραφαὶ τοῦ ἐν Κατατζάρῳ βίου, τῶν οἰκτρῶν ἐν Νεαπόλει φυλακῶν, τῶν ἐν τῷ δικαστηρίῳ γενομένων, τῶν ποικίλων περιπετειῶν τῶν τριῶν ἐκείνων καὶ ἡμίσεος ἔτων, πληροῦσι πολλὰς σελίδας τοῦ πρώτου τόμου τῶν Ἀναμνήσεων.

Ἐπὶ τέλους, τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1842, ἀπελύθη ὁ Σεπτεμβρίου τῆς φυλακῆς, καὶ ἀποχαιρετήσας τοὺς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ φίλους, καὶ φιλοδωρήσας τοὺς φύλακας, ἐξῆλθε μόνος, ἐλεύθερος.

«Ἦτο ἐσπέρως καὶ ἐψυχάλιζε. Ἐσπευδα τὸ βήμα. Ὅτε ἐφθασα εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ἐγνώριζα ὅτι κατοικεῖ ἡ σύζυγός μου, ἠρώτησα μίαν γυναῖκα ἕαν κατοικεῖ ἐκεῖ Κυρία τῆς ὁποίας ὁ σύζυγός εἶναι φυλακισμένος. Ἀπεκρίθη ναι, καὶ βλέπουσά με ἀσκαρδαμυκτὶ ἐμάντευσε ποῖος εἶμαι καὶ ἀνεβόησεν: ὁ ἄνδρας τῆς! ὁ ἄνδρας τῆς! . . . Ὁ Ραφαήλ μου ἔδραμε καταβαίνων τὴν κλίμακα καὶ ἐκραξε: πατέρα, πατέρα, μὴ γυρίσης εἰς τὴν φυλακὴν! ἡ σύζυγός μου μὲ ἐνηγκαλίσθη μὲ μειδίωμα χαρᾶς εἰς τὰ χεῖλη, καὶ ἡ κόρη μου δὲν ἀπέσπασε τοὺς βραχίονας ἀπὸ τοῦ τραχήλου μου. Μετὰ τριῶν ἔτων καὶ ἡμίσεος φυλακῶν εὐρισκόμην ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας μου, — τὰ τέκνα μου ἐπὶ τῶν γονάτων, ἡ σύζυγός μου εἰς τὸ πλευρόν μου, καὶ παρέκει ἡ γαῖα μήτηρ τῆς ἔκλαιε καὶ μᾶς ἤρχετο. Δὲν ἠδυνάμην νὰ προσφέρω ἄλλο τι εἰμὴ μόνον τὰ ὀνόματά των. Τώρα ἐτελείωσαν τὰ βήματα. Τώρα θὰ δυνήθω νὰ ἐργασθῶ!»

Ἀλλ' ἡ ἐξακολουθοῦσα καταδρομὴ τῆς Κυβερνήσεως ἀποκαθίστα δύσκολον τὴν ἐργασίαν. Δημοσίαν θέσιν καθηγητοῦ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐλπίσῃ, δὲν τῷ ἐπετρέπετο ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας νὰ προσλάβῃ μαθητὰς εἰς τὴν οἰκίαν του. Παρέδιδε λοιπὸν εἰς οἰκίας ἄλλων. «Ἀλλὰ γέροντες, φιλελεύθερος τοῦ 1799, ὅστις μὲ ἠγάπα, μοὶ εἶπε: «Δὲν ἤξεύρεις ὅτι εἰς Νεάπολιν γίνονται τὰ πάντα καὶ ἄνευ ἀδείας; Νὰ μὴ φαίνῃσαι μόνον καὶ κάμνεις ὅπως θέλεις Ἡρώτησεν λοιπὸν διδάσκων εἰς τὴν οἰκίαν μου, ὅπου συνέλεξα δέκα περίπου μαθητὰς. . . Διχθῶν δ' οὕτω ἐξηκολούθουν συνωμοστῶν, διότι διδάσκων συνωμοστῶν, καὶ οὐχὶ φυλακῶν ὡς πρότερον μετὰ τῶν συνωμοτικῶν μου, ἀλλ' ἐναποίωον εἰς τοὺς νέους πτόν ἔρωτα τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ.

«Ὁ στρατιώτης, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διδάσκαλος,

»επιλέγει, είναι οί μόνοι έργαται επαναστάσεων.
 »Μέχρι τουδε ο στρατιώτης και ο ιερέυς εκυβέρ-
 »νησαν τόν κόσμον. Ο διδάσκαλος περιμένει τήν
 »σειράν του, ήτις θά έλθη όπόταν τόν κόσμον
 »όδηγή ουχι ή ισχύς, ή τό αίσθημα, άλλ' ή διά-
 »νοια. Φαίνεται δε ότι ή σειρά του πλησιάζει,
 »διότι καθ' ύσον ο λαός ανεγείρεται ύπερισχύς·
 »ο διδάσκαλος, υςτις θά άνυψώση τήν λαόν διά
 »του σχολείου. Αλλά οί εξασκουντες τά επαγ-
 »γέλματα του στρατιώτου, του ιερέως και του
 »διδασκάλου άμείβονται πενηκώς διά τήν έργα-
 »σίαν των . . . ό δε κόσμος εκτιμών ολίγον ύσους
 »πληρώνει· ολίγον, ουδέναν των τριών έχει περι-
 »πολλού. Αληθώς δε, ο θέλων να εξασκήση οίον
 »αθήποτε των επαγγελμάτων τούτων χάριν του
 »κέρδους μόνον, κακώς τό εξασκεί, ουδ' είναι
 »τιμής άξιος. Διότι άνευ μεγάλης αυταπαρνή-
 »σεως, άνευ μεγάλης ζέσεως και άνευ ποιήσεως,
 »ουδέ στρατιώτης άνδρείος γίνεται τις, ουδέ ιε-
 »ρέυς αγαθός, ουδέ διδάσκαλος άνατρέφων άν-
 »δρας. Τό κατ' έμέ ήσανόμην έν έμοι τήν αυ-
 »ταπαρνησιν και τήν ζέσιν και τήν ποιήσιν, και
 »επίστευον ότι εξασκώ επάγγελμα εύγενές, χρη-
 »σιμον εις τήν πατρίδα, και τό κυριώτερον, τολ-
 »μώ ειπείν, εις τάς παρούσας των καιρών περι-
 »στάσεις. Είχον καθαράν τήν συνείδησιν του τί
 »πράττω, και εγνωρίζον ότι ήθετα ούτω κ' έγώ
 »τήν χείρα εις έργον μέγα».

Λόγοι ούτοι άξιοι της μελέτης και της σκέ-
 ψεως παντός διδασκάλου, ουχι έν μόνη τη Ιταλία.

Κατά τό 1848 ο Σεπτεμβρίνης ώνομάσθη τμη-
 ματάρχης έν τω ύπουργείω της Παιδείας υπό τόν
 Ποέριον. Αλλά μετά δύο μηνάς και ύπουργός και
 τμηματάρχης παρητήθησαν. Τήν ολιγοβίον εκεί-
 νην συνταγματικήν περίοδον επηκολούθησαν τά
 έργα της άπολυτόφορος αντιδράσεως του βα-
 σιλέως Φερδινάνδου. Η Βουλή διελύθη, τό σύν-
 ταγμα καταπατήθη, τά δουλικά δικαστήρια έ-
 τέθησαν εις κίνησιν, αί φυλακαί επληρώθησαν ά-
 θύων, και επήλθε θρήνος και οδυρμός εις τό βα-
 σίλειον της Νεαπόλεως.

Ένταύθα λήγει ο πρώτος των Αναμνήσεων
 τόμος, ο μόνος των όποιον ο συγγραφεύς επρό-
 φησε να τακτοποιήση, «συναρμολογών (κατά
 τά προλογόμενα του εκδότου) τά ίδια δεινά μετά
 των συμφορών της πατρίδος».

Ο θάνατος διέκοψε τό έργον του, και ο δεύ-
 τερος τόμος περιέχει τό υλικόν μόνον, τό όποιον
 ο Σεπτεμβρίνης είχε περισώσει και προετοιμάσει
 ύπως συνεχίση τήν αφήγησίν του. Επιστολαί
 γραφείσαι εκ της φυλακής προς τήν σύζυγον, ά-
 ποσπάσματα διάφορα, έγγραφα άφορώντα τήν
 δίκαν, σημειώσεις της συζύγου και του υίου του
 συμπληρούσαι έν μέρει τά κενά των επιστολών,
 τριούκτη του δευτέρου τόμου ή ύλη.

[Μυθιστόρημα Έκτορος Μαλό βραβευθέν παρά της γαλ-
 λικής Ακαδημίας. Μετάφρασις Α. Ρ. Ραγκαδά].
 Συνέχεια· ίδι σελ. 451.

ΑΝΕΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

[Μυθιστόρημα Έκτορος Μαλό βραβευθέν παρά της γαλ-
 λικής Ακαδημίας. Μετάφρασις Α. Ρ. Ραγκαδά].

Ε'

Έντός του όχετου.

Πλήρης σιγή επεκράτει εις τό άνθρακωρυχείον,
 και ουδείς ήρύμβος έφθανε μέχρις ήμών. Υπό
 τους πόδας ήμών έμενε τό ύδωρ ακίνητον, άνευ
 βυτίδος, άνευ ψιθύρου. Η ύπόνομος ήτον πλήρης,
 ως τό είχεν ειπεί ο δάσκαλος, και τό νερόν, άφ'
 ου κατέλαθεν ύλας τάς σύριγγας, από του εδά-
 φους μέχρι της όροφης, μάς είχεν έντετειχισμέ-
 νους εις τήν φυλακήν μας στερεώτερον και μάλ-
 λον άδιεξόδως παρ' άν ήτον λίθινος τοίχος. Η
 βαρεία αυτή, ή άδιαχώρητος σιωπή, ή νεκρώσι-
 μος, ήτον καταπληκτικώτερα παρά τόν φοβερόν
 πάταγον έν ηκούσαμεν επί της εισβολής των ύ-
 δάτων. Ημεθα ζώντες τεθαμμένοι, έχοντες τριά-
 κοντα ή τεσσαράκοντα μέτρα χρώματος βαρύνον-
 τα επί των καρδιών ήμών.

Η εργασία ασχολεί και διασκαδάζει ή δ' ά-
 νάπαυσις μάς επανέφερον εις τήν συναίσθησιν της
 θέσεως ήμών, και υπήρχε στιγμή καθ' ήν ύλοι
 ήμεθα εις πλήρη εξόντωσιν.

Αίφνης ήσθάνθημεν θερμάς σταγόνας πιπτούσας
 εις τήν χείρά μου, και ήσαν αύται τά δάκρυα του
 Καρρόρη, σιωπηλώς κλαίοντος.

Συγχρόνως δε και στεναγμοί ηκούσθησαν εκ
 της άνωτέρας βαθμίδος, και φωνή έψιθύριζεν έ-
 πανελημμένως· Μάριε! Μάριε!

Ητον του Παγή ή φωνή, ένθυμουμένου τόν
 υίόν του.

Ο άνήρ ήτον θαρής και δυσανάπνευστος. Έγώ
 ήσθάνομην στενοχωρίαν και βοήν εις τ' αύτία
 μου.

Ο δε δάσκαλος, είτε ολιγώτερον αισθανόμε-
 νος τήν εξόντωσιν ταύτην, είτε θέλων ν' άντενε-
 γήσῃ κατ' αυτής και να έμποδίσῃ και ήμάς του
 να καταβληθώμεν παντάπασι, διεβήρξε τήν σιω-
 πήν.

— Τώρα, είπα, πρέπει να ιδώμεν και τί ζωο-
 τροφίας έχομεν.

— Νομίζεις λοιπόν ότι θα μείνωμεν πολλόν
 καιρόν εις τήν φυλακήν; διέκοψεν ο θεός Γα-
 σπάρ.

— Όχι, αλλά πρέπει να λάβωμεν τά μέτρα
 μας. Τις έχει ψωμί;

Κάνεις δέν απεκρίθη.

— Έγώ, είπον, έχω ολίγον ξηρόν ψωμί εις τόν
 κόλπον μου.

— Είς ποίον κόλπον;

— Τόν κόλπον της περισκελίδος μου.

— Τότε λοιπόν τό ξηρόν ψωμί σου είναι πη-
 κτή. Δείξε όμως να ιδώμεν.

Και εζήτησα εις τόν κόλπον μου, ύπου τό πρώτ

είχον κρύψει ώραϊον ξηρόν και ξανθόν τεμάχιον
 φλοιού άρτου· άλλ' ή χείρ μου εζήγαγεν είδος
 πολτού, και ήτοιμαζόμεν να τόν ρίψω μετά θλι-
 ψεως· άλλ' ο δάσκαλος ανεχαίτισε τήν χείρά μου.

— Φύλαξε τόν ζωμόν σου, μοι είπε. Πολύ κα-
 λός δέν είναι, αλλά θα έλθη στιγμή να τόν εύ-
 ρης εξάρστον.

Πολύ ένθαβήντικη δέν ήτον αυτή ή πρόβησι-
 σις, άλλ' εις τούτο δέν επροσεξαμεν, και ματά
 ταύτα μόνον άνευνήσθη των λέξεων τούτων,
 και ένόησα ότι εκτοτε ήδη ο δάσκαλος είχε τήν
 συνκίτησιν της θέσεως ήμών, και ότι και άν εκ
 της επιθεωρήσεως των τροφίμων μας δέν προέ-
 βλεπε τάς βασάνους άς είχομεν να ύπομείνωμεν,
 τούλάχιστον δέν ήπατάτο ως προς τάς δυσχε-
 ρείας της σωτηρίας μας.

— Κάνεις άλλος δέν έχει ψωμί; είπον.

Ουδείς απεκρίθη.

— Δυσάρεστον, εξηκολούησε.

— Πεινάς; τόν ήρώτησε διακόπτων αυτόν ο
 Κομπαυρός.

— Δέν πρόκειται περι έμου, αλλά περι του
 Ρεμῆ και του Καρρόρη. Δι' αυτούς θα ήτον τό
 ψωμί.

— Και διατί δέν θα τό έμοιραζόμεθα ύλοι;
 είπον ο Βεργουνός. Αυτό δέν είναι δίκαιον. Όλοι
 είμεθα ίσοι εμπρός της πείνης.

— Επομένως, άν υπήρχε ψωμί, θα έθυπόνο-
 μεν. Είγατε ύποσχεθή να με ύπακούητε· αλλά
 βλέπω ότι θα μ' ύπακούητε μόνον μετά συζήτη-
 σιν, και άν κρίνετε ότι έχω δίκαιον.

— Θα σ' ύπήκουε.

— Αηλαδή ίσως θα υπήρχε μάχη. Μάχη λοι-
 πόν δέν πρέπει να υπάρξῃ, και θα σας εξηγήσω
 διατί τό ψωμί έπρεπε να δοθῇ εις τόν Ρεμῆ
 και τόν Καρρόρη. Έγώ δέν τό έκανόνισα ούτως
 άλλ' ο νόμος, υςτις λέγει ότι, όταν πολλοί δυσῶ
 αποθάνωσιν εκ τινος συμβάντος, υποτίθεται ότι ο
 πλέον ηλικιωμένος μέχρι του εξηκοστού έτους
 επέζησεν εις τους άλλους, σπερ δηλοῖ, ότι ο Ρε-
 μής και ο Καρρόρης δια τήν νεότητά των θ' άν-
 τείχον ολιγώτερον εις τόν θάνατον παρῶ ο Παγῆς
 και ο Κομπαυρός.

— Σὺ, δάσκαλε, έχεις ηλικίαν ύπερ τά εξή-
 κοντα.

— Ω! έγώ δέν έχω να κάμω. Έπειτα και
 είμαι σνηθισμένος να μη φορτώνω τόν στόμαχόν
 μου.

— Και λοιπόν, είπον ο Καρρόρης, άφ' ου έσυλ-
 λογίσθη στιγμάς τινας, άν είχον ψωμί, θα ήτον
 εδικόν μου;

— Εδικόν σου και του Ρεμῆ.

— Και άν δέν ήθελον να τό δώσω;

— Θα σοι τό έπερνον. Δέν ώμοσες να ύπακούη;
 Τότε έμεινεν ικανόν καιρόν σιωπών· έπειτα
 δε, από τόν σκουρόν του λαμβάνων τεμάχιον άρ-
 του.

— Νά, είπον, έν κομμάτι.
 — Ακένωτος πηγῆ λοιπόν είναι ο σκουρός
 του Καρρόρη.
 — Δότε τον εδῶ τόν σκουρόν, είπον ο δάσκα-
 λος.

Ο Καρρόρης ήθέλησε να ύπερκασιπή τόν σκου-
 ρόν του· αλλά τῶ τόν αφήρσαν, και τόν εδω-
 καν εις τόν δάσκαλον.

Ουτος δε, ζητήσας τόν λύχον, εζήτησε τί πε-
 ριείχον αί πτυγαί του σκουρού. Καί τότε, άν και
 ή θέσις μας δέν ήτον πολύ εύθυμος, εφαιδρόνη-
 μεν επί μίαν στιγμήν.

Εις τόν σκουρόν εβρέθη μία καπνοσύριγγ, κα-
 πνός, έν κλειδίον, τεμάχιον αλάντος ή λουκάνικον,
 πυρήν βροδακίνου τρουπημένος εις συρίκτραν, ά-
 στοράγαλο εκ κοκάλων άρνίου, τρία χλωρά κα-
 ρύδια, έν κρομμύδιον· δηλαδή ήτον ο σκουρός
 αποθήκη τροφίμων και σκευοθήκη.

— Τό ψωμίον και τό λουκάνικον θα διανε-
 μηθούν τό έσπέρας μεταξύ σου και του Ρεμῆ.

— Αλλά πεινώ, απεκρίθη ο Καρρόρης μετά
 φωνῆς θλιβεράς. Τώρα πεινώ.

— Απόψε θα πεινάς ακόμη περισσώτερον.

— Κοίμα να μη έχῃ αυτός και ώρολόγιον εις
 τήν αποθήκην του! Θα ήξούρωμεν τί ώρα είναι.
 Το εδικόν μου ώρολόγιον έστάλῃ.

— Και τό εδικόν μου, διότι εβράχῃ.

Η ιδέα αυτή του ώρολογίου μας επανέφερον
 εις τήν επίγνωσιν της πραγματικότητος. Πρό πό-
 σου καιρού ήμεθα εις τόν όχετόν; Συνεστρέφη-
 μεν, αλλά δέν εσυμφωνήσαμεν· τινές έλεγον ότι
 ήτον μεσημβρία· κατ' άλλους ήτον εζ' της έσπέ-
 ρας· ήτοι οί μεν έφρόνουσιν ότι ήμεθα κατάκλει-
 στοι πλέον των δέκα ώρών, οί δε, ολιγώτερον των
 πέντε. Εκεί ήρχισεν ή διαφωνία ως προς τήν εκ-
 τίμησιν, ήτις επανελήθη συχνάκις, και έφθασεν
 εις μεγάλας διαστάσεις.

Ορξίν δέν είχομεν να δουλώμεν δια να μη
 λέγωμεν τίποτε· δια τούτο, οτε εξηντήθη ή περι-
 του καιρού συζήτησις, εσιωπήσαμεν, και εκαστος
 έρχαντο εις τάς σκέψεις του παραδεδομένος.

Τινές ήσαν αί των συντρόφων μου; δέν ήξεύ-
 ρω· άν ύμωσ πρέπει να κρίνω εκ των έμών, ρχι-
 δραί δέν ήσαν.

Όσον άνεδότως απορρασιτιστήν και άν ήτον
 τό πνεύμα του δασκάλου, έγώ διόλου βέβαιος
 δέν ήμην περί της σωτηρίας μας. Εροδούμην τό
 ύδωρ, εροδούμην τό σάκος, εροδούμην τόν θά-
 νατον. Η σιωπή ήτον εξόντωσις δι' έμέ· οί ανώ-
 μαλοι τοίχοι του όχετου με κατεσύντριβον, ως
 άν δι' ύλου του βάρους των επεκάθησαν επί του
 σώματός μου. Δέν έμελλον λοιπόν πλέον να ιδῶ
 τήν Αίξαν, ούτε τήν Στεφανήν, ούτε τόν Άλέ-
 ξην, ούτε τόν Βενιαμίν; Τις λοιπόν, όταν έγώ δέν
 θα ύπάροχω πλέον, θα είναι ο σύνδεσμος μεταξύ
 αυτών; Δέν θα έδωκαπον ούτε τόν Αρθούδ πλέων,
 ούτε τήν κυρίαν Μιλλίαν, ούτε τόν Ματτιάν;

Θά ἤμπορέση ποτὲ κἀνεὶς νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὴν Λίξαν ὅτι δι' ἐκείνην ἀπέθανον; Καὶ ἡ μάνα Βαρβερίνα, ἡ δυστυχῆς μάνα Βαρβερίνα! Καὶ οὕτως ἀλληλουχοῦντο αἱ ἰδέαι μου, θλιβερότεραι καὶ μᾶλλον πένθιμοι αἱ μὲν τῶν δέ. Καὶ ὅταν ἔστρεψον τὸ βλέμμα εἰς τοὺς συντρόφους μου, καὶ τοὺς ἐδύλεπον ἐπίσης καταβεβλημένους καὶ ἐξητηλημένους ὡς ἡμῖν καὶ ἐγὼ, τότε ἐπανηρόχουσα εἰς τοὺς συλλογισμούς μου μετὰ μείζονος κατηφείας καὶ θλίψεως. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ἦσαν συνηθισμένοι εἰς τὴν ὑπόγειον ἐκείνην διαίταν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοῖς ἦτον βάσανος ἢ ἔλλειψις τοῦ ἀέρος, τοῦ ἠλίου, τῆς ἐλευθερίας. Ἡ γῆ δὲν τοῖς ἐπεκάθητο εἰς τὸ στήθος.

Ἐκεῖ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ Γασπάρ.

— Νομίζω, εἶπεν, ὅτι δὲν ἐργάζονται εἰς διάσωσίν μας.

— Διατί τὸ νομίζεις;

— Δὲν ἀκούεται τίποτε.

— Ὅλη ἡ πόλις κατεστράφη ἦτον σεισμὸς.

— Ἡ εἰς τὴν πόλιν νομίζουσι ὅτι ἐπληγήθησαν ὅλοι, καὶ ὅτι πᾶσα βοήθεια εἶναι πλέον περιττή.

— Λοιπὸν εἴμεθα ἐγκαταλειμμένοι;

— Διατί σκέπτεσθε οὕτω περὶ τῶν συντρόφων σας; διέκοψεν ὁ δάσκαλος. Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ τοὺς κατηγορήτε. Ἡξεύρετε ὅτι, ὅταν συμβαίνουν τοιαῦται συμφοραὶ, οἱ μεταλλωροὶ δὲν ἐγκαταλείπονται ἀμοιβαίως, καὶ ὅτι εἰκοσι, ἑκατὸν ἄνθρωποι προτιμοῦν νὰ φονευθῶν παρά ν' ἀφήσουν ἓνα σύντροπον ἀβοήθητον. Τὸ ἠξεύρετε τοῦτο; ἢ ὄχι;

— Ἀληθὲς εἶναι.

— Ἄφ' οὗ εἶναι ἀληθὲς, διατί νὰ φρονήτε ὅτι μᾶς ἐγκατέλειψαν;

— Ἀλλὰ δὲν ἀκούομεν τίποτε.

— Εἶναι βέβαιον ὅτι τίποτε δὲν ἀκούομεν. Ἀλλ' ἐδῶ ἠμποροῦμεν ν' ἀκούομεν; Τίς ἠξεύρει νὰ τὸ εἰπῇ; Ἐγὼ ὄχι. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτον δυνατὸν ν' ἀκούσωμεν, καὶ ἀποδεδειγμένον ἂν ἦτον ὅτι δὲν ἐργάζονται, θά ἦτον καὶ τοῦτο ἀπόδειξις ὅτι μᾶς ἐγκατέλειψαν; Μήπως ἠξεύρομεν πῶς ἐγίνεν ἡ καταστροφὴ; Ἄν ἦτον σεισμὸς, ἔχουν ἐργασίαν εἰς τὴν πόλιν ὅσοι ἐσώθησαν. Ἄν εἶναι μόνον πλημμύρα, ὅπως πιστεύω, πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν εἰς τί κατάστασιν εἶναι τὰ φρέατα ἵσως ἐκρημνίσθησαν, ἵσως κατεστράφη ἡ σύριγξ τοῦ λυχνωστασίου. Χρειαζέται καιρὸς νὰ οργανισθῇ ἡ διάσωσις. Δὲν λέγω ὅτι θά σωθῶμεν, ἀλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐργάζονται διὰ νὰ μᾶς σώσωσι.

Εἶπε δὲ τοῦτο μετὰ φωνῆς εὐσταθοῦς, ἧτις ἐπειθε τοὺς δυσπιστοτέρους καὶ τοὺς μᾶλλον πεφοβισμένους.

— Ἀλλ' ἂν νομίζουσι ὅτι ὅλοι ἀπέθανον;

— Καὶ τότε πάλιν ἐργάζονται. Ἀλλ' ἂν φοβῆσαι τοῦτο, ἄς τοῖς ἀποδείξωμεν ὅτι ζῶμεν. Κτυπάτε εἰς τοὺς τοίχους ὅσον δυνατώτερα δύνασθε. Ἡξεύρετε πῶς ὁ ἦχος μεταδίδεται διὰ τῆς γῆς.

Ἄν μᾶς ἀκούσουν, θά ἐννοήσουν ὅτι πρέπει νὰ σπεύσουν, καὶ ὁ κρότος μᾶς θά χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ ὀδηγήσῃ τὰς ἐρεῦνας των.

Χωρὶς περισσότερο νὰ περιμείνῃ, ὁ Βεργουνοῦς, φορῶν χονδρὰ ὑποδήματα, ἤρχισε νὰ κτυπᾷ μετὰ πάσης δυνάμεως, ὡς ὅταν ἀνακαλοῦν τοὺς μεταλλευτὰς, καὶ ὁ κρότος οὗτος, ἡ ἰδέα πρὸ πάντων ἦν διήγειρεν ἐν ἡμῖν, μᾶς ἀπέσπασε τῆς νάρκης ἡμῶν. Θά μᾶς ἤκουον; Θά μᾶς ἀπεκρίνοντο;

— Λοιπὸν, δάσκαλε, ἂν μᾶς ἀκούσουν, τί θά κάμουν διὰ νὰ μᾶς βοηθήσουν;

— Εἶναι δύο τρόποι, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ μηχανικοὶ θά τοὺς μεταχειρισθῶν καὶ τοὺς δύο νὰ σκάψουν φρέατα διὰ νὰ φθάσουν ἔως ἐδῶ, καὶ νὰ κενώσουν τὸ νερόν.

— Ὡ! Νὰ σκάψουν φρέατα!

— Ἄ! Νὰ κενώσουν τὸ νερόν!

Ἄλλ' αὐταὶ αἱ δύο διακοπαὶ δὲν ἐτάραξαν τὸν δάσκαλον.

— Εἴμεθα εἰς βάθος σαράντα μέτρων ὄχι; Ἄν σκάπτουν ἐξ ἔως ὀκτώ μέτρα τὴν ἡμέραν, χρειάζονται ἑπτὰ ἔως ὀκτὼ ἡμέρας διὰ νὰ καταβοῦν ἐδῶ.

— Δὲν ἠμποροῦν νὰ τρυποῦν ἐξ ἑξέως τὴν ἡμέραν.

— Κατὰ τὴν συνήθη ἐργασίαν ὄχι, διὰ νὰ σώσουν ὅμως συντρόφους πολλὰ ἠμποροῦν.

— Ποτὲ δὲν θά ζήσωμεν ὀκτὼ ἡμέρας. Φαντάσου, δάσκαλε, ὀκτὼ ἡμέρας!

— Αἱ! καὶ τὸ νερόν; πῶς θά τὸ κενώσουν;

— Τὸ νερόν, δὲν ἠξεύρω. Ἐπρεπε νὰ γνωρίζωμεν πόσον ἔπασεν εἰς τὸ ἀνθρακωχεῖον, 200 ἢ 300 χιλιάδες κυβικῶν μέτρων, δὲν ἠξεύρω. Διὰ νὰ ἔλθουν ὅμως εἰς ἡμᾶς, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ κενώσουν ὅλον. Ἡμεῖς εἴμεθα εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον. Θά μεταχειρισθῶν βεβαίως καὶ τὰ τρία φρέατα, καὶ δύο σκάφας δι' ἕκαστον, ὥστε θά ἐργάζονται συγχρόνως ἐξ σκάφας πρὸς εἰκοσιπέντε ἑκατόλιτρα ἑκάστη, διὰ νὰ ἀντλοῦν τὸ νερόν δηλαδή 150 ἑκατόλιτρα θά ῥίπτωνται ἔξω διὰ μιᾶς. Βλέπετε ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἐργασία ἠμπορεῖ ἀρκετὰ ταχέως νὰ προχωρήσῃ.

Συζήτησις ἤρχισε τότε περὶ τῶν σκοπιμωτέρων τρόπων πρὸς σωτηρίαν μας ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα αὐτῆς δι' ἐμὲ ἦτον ὅτι, καὶ ἂν ὅλα ἐχώρουν ἀνεπίστως κατ' εὐχὴν, θά ἐμένομεν τοῦλάχιστον ὀκτὼ ἡμέρας εἰς τὸν τάφον μας.

Ὀκτὼ ἡμέρας! Ὁ δάσκαλος μᾶς εἶχεν εἰπεῖ ὅτι ἐργάται εἴμεταν ἐνταφιασμένοι εἰκοσιτέσσαρας ἡμέρας. Ἀλλ' αὐτὰ ἦσαν λόγια, καὶ ἡ ἐδική μας θέσις ἦτον πρᾶγμα. Ἄφ' οὗτο δὲ ἡ ἰδέα αὕτη κατέλαβε τὸ πνεῦμά μου, δὲν ἠκουσα πλέον οὐδὲ λέξιν τῆς ὀμίλιας των. Ὀκτὼ ἡμέρας!

Δὲν ἠξεύρω ἐπὶ πόσον ἐμεινα καταβεβλημένος ὑπὸ τὴν ἰδέαν ταύτην, ὅταν διὰ μιᾶς ἡ συζήτησις ἔπαυσε.

— Ἀκούσατε! εἶπεν ὁ Καρφόρης. Αὐτὸς, ἐπειδὴ

ἦτον ἱκανῶς πλησίον τοῦ κτήνου, εἶχε διὰ τοῦτο καὶ τὰς ιδιότητας τοῦ κτήνου μᾶλλον ἀνεπτυγμένους ἢ ἡμεῖς ὅλοι.

— Τί εἶναι;

— Ἀκούεται κάτι εἰς τὸ νερόν.

— Θά ἔσπρωξες κἀνεὶν λίθον κ' ἐκύλισε.

— Ὅχι, εἶναι κρότος βαρῦς.

Τότε ἐπροσέξαμεν.

Εἶχον ὄξειαν τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ διὰ τοὺς κρότους τῆς ζωῆς καὶ τῆς γῆς. Τότε δὲν ἤκουσα τίποτε. Οἱ σύντροφοί μου ὅμως, ἔχοντες τὴν ἔξιν τῶν ὑπονόμων, ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροί μου.

— Ναί, εἶπεν ὁ δάσκαλος· εἶναι κάτι εἰς τὸ νερόν.

— Τί, δάσκαλε;

— Δὲν ἠξεύρω.

— Πίπτει νερόν.

— Ὅχι, δὲν εἶναι κρότος συνεχῆς· εἶναι κατὰ διαλείψεις καὶ τακτικός.

— Κατὰ διαλείψεις καὶ τακτικός! Ἐσώθημεν, παιδιὰ! Εἶναι ὁ κρότος τῶν σκαφῶν τῆς ἐξαντλήσεως εἰς τὰ φρέατα.

— Αἱ σκάφαι τῆς ἐξαντλήσεως...

Ὅλοι διὰ μιᾶς καὶ ὁμοφώνως ἐπανελάβομεν τὰς λέξεις ταύτας, καὶ ὡς ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ σπινθήρος ἀνατιναχθέντες, ὠρθώθημεν.

Δὲν ἤμεθα πλέον εἰς τεσσαράκοντα μέτρων βάθος, ὁ ἀὴρ δὲν ἦτον πλέον πεπιεσμένος, οἱ τοῖχοι τοῦ ὄχτου δὲν μᾶς ἐθλίβον, ὁ βόμβος τῶν αὐτίων μας εἶχε παύσει, ἀνεπνέομεν ἐλευθέρως, αἱ καρδίαι μας ἔπαλλον εἰς τὰ στήθη μας.

Ὁ Καρφόρης ἔλαβε τὴν χεῖρά μου καὶ σφίγγων αὐτήν.

— Καλὸν παιδί εἶσαι, μοὶ εἶπεν.

— Ὅχι, σὺ εἶσαι.

— Σὲ λέγω ὅτι εἶσαι σὺ.

— Σὺ πρῶτος ἠκουσες τὰς σκάφας.

Ἄλλ' ἐκεῖνος ἤθελε καὶ καλὰ ὅτι ἐγὼ εἶμαι καλὸν παιδί. Ὑπῆρχεν εἰς αὐτόν τι ὁμοιάζον τὴν μέθην τοῦ οἰνοπότου. Καὶ τῷ ὄντι ἐμεθύσαμεν ἐξ ἐλπίδος.

Ἀλλὰ φεῦ! ἡ ἐλπίς αὕτη δὲν ἐμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ τόσον ταχέως, οὔτε δι' ὅλους ἡμᾶς.

Πρὶν ἐπανιδῶμεν τὸ θάλαπον φῶς τοῦ ἡλίου, πρὶν ἀκούσωμεν τὸν ἀέρα βοῶντα εἰς τὰ φύλλα, ἐμελλομεν νὰ μεινωμεν ἐκεῖ ἀκόμη μακρὰς καὶ σκληρὰς ἡμέρας, ὑπιστάμενοι πάσας τὰς βιβάσεις, καὶ μετ' ἀγωνίας ἐρωτῶντες ἂν θά μᾶς δοθῇ ἔτι ποτὲ νὰ ἰδῶμεν τὸ φῶς ἐκεῖνο, καὶ ν' ἀκούσωμεν τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην μουσικὴν.

Ἀλλὰ, ἵνα διηγηθῶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καταστροφὴν τῶν ἀνθρακωχεῖων τῆς Τρυέρας, ὅπως συνέβη, πρέπει τώρα νὰ εἰπῶ πόθεν προήλθε, καὶ τίνας τρόπους ἐπεχείρησαν οἱ μηχανικοὶ ἵνα μᾶς σώσωσι. Ὅταν κατέβημεν εἰς τὴν ὑπόνομον, τὴν δευτέραν τὸ πρῶτ, τὸν οὐρανὸν ἐκάλυπτον σύννεφα σκοτεινὰ, καὶ καταιγὶς προσμη-

νύστο. Περὶ τὰς ἑπτὰ δὲ καὶ ἐξεβράχη αὕτη ἡ καταιγὶς, φέρουσα κατακλυσμὸν βροχῆς. Τὰ σύννεφα, βαρῆα καὶ προσγαίως συρόμενα, εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὴν σκολιὰν κοιλάδα τῆς Διδόνης, καὶ ἐγκλεισθέντα εἰς τὸν περιβόλον τοῦτον τῶν λόφων, δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐγερθῶσιν ὑπεράνω αὐτοῦ, ἀλλ' ὅσπν ἐροχὴν περιέχον τὴν ἔχυσαν ὅλην εἰς τὴν κοιλάδα. Δὲν ἦτον δ' αὕτη βροχὴ ῥαγδαία, ἀλλ' ἦτον καταβράκτης, ἦτον κατακλυσμός. Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν εἶχον ἐξογκωθῆ τὰ ὕδατα τῆς Διδόνης καὶ τῶν ὀμβρῶν αὐτῆς, ὅπερ εὐκατάληπτον, διότι εἰς τὸ πετρώδες ἔδαφος δὲν ἀπορροφᾶται τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ καταφερόμενον ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν, ῥέει μέχρι τοῦ ποταμοῦ. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἡ Διδόνη ἤρχισε ῥέουσα ὑπερχειλῆς ἐντὸς τῆς κρημνώδους τῆς κοίτης, καὶ οἱ χεῖμαρροι τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου καὶ τῆς Τρυέρας ἐξεχείλισαν. Ἀπωθούμενα δὲ ὑπὸ τῆς ἐξογκώσεως τῆς Διδόνης, τὰ ὕδατα τῆς χαράδρας τῆς Τρυέρας δὲν εἶχον ποῦ νὰ ἐκρεύσων, καὶ ἐχύθησαν εἰς τὰ ἐδάφη τὰ ὑπὲρ τὸ ἀνθρακωχεῖον. Συνέβη δὲ ἡ ἐγκλείσις αὕτη σχεδὸν στιγμιαίως· οἱ δὲ ἔξω ἐργάται, ἀσχολούμενοι εἰς τὰ πλυτήρια τῶν οὐρακῶν, ἐδιάσθησαν ὑπὸ τῆς καταιγίδος νὰ καταφύγωσιν ὑπὸ στέγην, καὶ οὐδένα διέτρεξαν κίνδυνον. Δὲν συνέβαινε κατὰ πρῶτον τότε πλημμύρα εἰς Τρυέραν· ἐπειδὴ ὅμως τὰ στόματα τῶν τριῶν φρεάτων ἦσαν εἰς ὕψος ὅπου τὰ ὕδατα δὲν ἐδύναντο νὰ φθάσωσι, πᾶσα ἡ μέριμνα ἦτον ὑπὲρ τῆς προφυλάξεως τῶν σωρῶν τῶν ζύλων, ἅτινα ἦσαν παρεσκευασμένα διὰ τὴν ἐπιζύλων τῶν συρίγγων.

Εἰς τοῦτο κατεγίνετο ὁ μηχανικός τοῦ ἀνθρακωχεῖου, ὅταν αἰφνης εἶδε τὰ ὕδατα νὰ συστρέφονται καὶ νὰ βυθίζωνται εἰς βάρανθρον, ὃ αὐτὰ εἶχον σκάψει, ὅπου κατέληγεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν φλεψὶ γαιανθράκων.

Πολλὴ σκέψις δὲν ἀπαιτεῖται πρὸς κατάληψιν τοῦ συμβάντος καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ. Τὰ ὕδατα κατεκρημνίσθησαν εἰς τὴν ὑπόνομον, καὶ ὡς κοίτην ἔλαβον τὴν στιβάδα τῶν γαιανθράκων. Ἐξὼ ἐλαττοῦνται. Ἡ ὑπόνομος θά πλημμυρῆσῃ, θά καταποντισθῇ, οἱ ἐργάται θά πνιγῶσι.

Ἀμέσως τρέχει ὁ μηχανικός εἰς τὸ φρέαρ τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ, καὶ διατάττει νὰ τὸν καταβιβάσωσιν ἀλλ' ὅ,τι ἐμελλε νὰ θέσῃ τὸν πόδα εἰς τὴν σκάφην, ἵσταται ἐντὸς τοῦ ἀνθρακωχεῖου ἀκούεται θόρυβος καταπληκτικός, ὁ χεῖμαρρος τῶν ὀδάτων.

— Μὴ καταβαίνετε, τῷ λέγουσι οἱ περιστοιχίζοντες αὐτόν, θέλοντες νὰ τὸν ἐμποδίσωσιν.

Ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀποσπᾶται ἀπὸ τῶν χειρῶν των, καὶ λαμβάνων τὸ ὄρολόγιόν του ἐκ τοῦ ὑπενδύτου του,

— Ἰδοῦ, λέγει παραδίδων αὐτὸ εἰς ἓνα τῶν ἐργατῶν· δὸς τ' ὄρολόγιόν μου εἰς τὴν θυγατέρα μου, ἂν δὲν ἐπιστρέψω.

Ἄλλὰ δὲν μ' ἀφῆκαν.

— Σοὶ τὸ ἀπαγορεύω, εἶπεν ὁ δάσκαλος.

— Δόσατέ μοι λοιπὸν ἄλλο νὰ φέρω νὰ πῶ-
μεν τοῦλάχιστον.

— Δὲν διψῶ πλέον, εἶπεν ὁ Κομπαύρου.

— Νὰ πῶμεν εἰς ὑγείαν τοῦ δασκάλου.

Τότε κατέβη ἐκ δευτέρου συρόμενος, ἀλλ' ὄχι
τόσον ταχέως ὡς κατὰ πρῶτον καὶ μετὰ περισ-
σοτέρας προφυλάξεως.

Καὶ δὲν ἐπνίγημεν μὲν, ἀλλ' ὁ δάσκαλος καὶ
ἐγὼ ἤμεθα καταθρεγμένοι, ἀπὸ ποδῶν μέχρι κε-
φαλῆς. Κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχομεν ἐνθυμηθῆ τὴν
δυσκολίαν ταύτην· ἀλλὰ τὸ φόβος τῶν ὑγρῶν ἐν-
δυμάτων μας ταχέως μᾶς τὴν κατέστησεν ἐπαι-
σθητήν.

— Πρέπει νὰ δώσετε ἐν ἔνδυμα εἰς τὸν Ῥε-
μὴν, εἶπεν ὁ δάσκαλος.

Ἄλλ' οὐδέεις ἀπεκρίθη εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύ-
την, ἥτις εἰς ὅλους ἀποτεινομένη κἀνένα δὲν
ὑπεχρέου.

— Κάνεις δὲν ὀμιλεῖ;

— Ἐγὼ κρούω, εἶπεν ὁ Καρρόρης.

— Αἱ! Καὶ ἡμεῖς οἱ βρεγμένοι μήπως ζεσταί
νόμεθα;

— Δὲν ἔπρεπε νὰ πέσετε εἰς τὸ νερόν.

— Αἱ! Τότε λοιπὸν θὰ ρίψωμεν λαχνούς, νὰ
ιδῶμεν τίς θὰ δώσῃ μέρος τῶν ἐνδυμάτων του.
Δὲν ἤθελον νὰ καταφύγω εἰς τοῦτο. Τώρα ὅμως
ἀπαιτῶ τὴν ἰσότητά.

Ἐπειδὴ εἶχομεν καὶ πρότερον βραχὴ, ἐγὼ ὡς
τὸν λαίμῳ καὶ οἱ μεγαλύτεροι ὡς τὴν μέσην, ἢ
ἀνταλλαγῆ τῶν ἐνδυμάτων πολὺ δὲν μᾶς ὠφέλει.
Ὁ δάσκαλος ὅμως ἐπέμεινε εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν,
καὶ ἡ τύχη μ' ἐδορήθησε νὰ λάβω τὸν ἐπανδύτην
τοῦ Κομπαύρου, ὅστις ἦτον στεγνός, διότι τὰ
σκέλη τοῦ Κομπαύρου εἶχον τὸ ὕψος ὅλου τοῦ σώ-
ματός μου. Ἐτυλίχθη λοιπὸν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου
ἐξεστάθη.

Μετὰ τὸ δυσάρεστον δὲ τοῦτο συμβῆν, τὸ συγ-
κινήσαν ἡμᾶς ἐπ' ὀλίγον, μᾶς ἐπανῆλθεν ἡ ἀπελ-
πισία καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ θανάτου.

Ἐπίεζον δὲ βεβαίως αἱ ἰδέαι αὗται τοὺς συν-
τρόφους μου ἰσχυρότερον παρὰ ἐμὲ, διότι ἐν ᾧ ἐ-
κείνοι ἔμενον ἔξυπνοι εἰς ἀποζώωσιν καὶ εἰς νάρ-
κωσιν, ἐγὼ μέχρι τέλους ἀπεκοιμήθην.

Ἡ θέσις ὅμως δὲν ἦτον κατάλληλος, καὶ ἐκιν-
δύεον νὰ κυλισθῶ εἰς τὸ ὕδωρ. Τοῦτο ἰδὼν ὁ δά-
σκαλος, ἔλαβε τὴν κεφαλὴν μου ὑπὸ τὸν βραχίον-
νά του, καὶ δὲν μ' ἐσφιγγε πολὺ, ἀλλ' ὅσον ἐχρει-
άζετο διὰ νὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ πέσω. Ἐκεῖ δὲ ἐ-
καίμην ὡς παιδίον εἰς τὰ γόνατα τῆς μητρὸς του.
Ὅχι μόνον εἶχεν ὁ δάσκαλος στερεὰν κεφαλὴν,
ἀλλὰ καὶ ἡ καρδία του ἦτον ἀγαθωτάτη. Ὅσα-
κις ἐξύπναυ ὀλίγον, ἤλλασσε μόνον τὴν θέσιν τοῦ
βραχίονός του, διὰ νὰ μὴ ἀπαυδῆ, καὶ ἀνελάμ-
βαιεν ἀμέσως τὴν ἀκίνησιάν του· ταπεινῆ δὲ τῆ
φωνῆ μοι ἔλεγε:

— Κοιμοῦ, παιδίον· μὴ φοβέσαι· ἐγὼ σὲ κρα-
τῶ. Κοιμοῦ, μικρὲ.

Καὶ ἀπεκοιμώμην πάλιν, χωρὶς νὰ φοβώμαι,
διότι ἤσθανόμην ὅτι δὲν θὰ με ἄρην.

Ὁ καιρὸς ἐν τούτοις παρήχετο, καὶ πάντοτε
τακτικῶς ἠκούομεν τὰς σκάφας ὅταν ἐβυθίζοντο
εἰς τὸ ὕδωρ.

(Ἐστία συνέχεται)

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Gaston Tissandier].

Ἡ κατάκτησις τῆς γῆινης σφαίρας.

Mage—Quintin—Λιβιγιστών.

Εἴκοσι ἐτη περίπου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ
René Caillé, ἡ γεωγραφικὴ ἑταιρεία ἀπένειμε τὸ
μέγα αὐτῆς μετάλλιον εἰς δύο Γάλλους περιη-
γητὰς, τὸν Mage καὶ τὸν ἱατρὸν Quintin, περι-
ελθόντας τὰς μεταξὺ τοῦ Σενεγάλου καὶ τοῦ Νί-
γρου κειμένης χώρας. Ὁ δὲ προκάτοχος αὐτοῦ
Caillé, ὁ Mage ἀπέθανεν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας
του, παθὼν φοικῶδες ναυάγιον, καὶ ἔγινεν οὕτω
καὶ αὐτὸς θύμα τῶν γεωγραφικῶν διερευνήσεων.

Εἰσελθὼν εἰς τὸ πλοῖον **Borda** ἐν ἡλικίᾳ δέκα
καὶ τριῶν ἐτῶν, ὁ Mage περιῆλθεν ὡς δόκιμος
τὸν Εἰρηκικὸν ὠκεανὸν, τὴν θάλασσαν τῶν Ἀν-
τιλλῶν καὶ τὴν Βαλτικὴν. Προαχθεὶς τῷ 1857
εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυποπλοιάρχου, ἀναχωρεῖ
ἐκ Βρέστης εἰς Γαλιὼν καὶ κατέχει ἀδικλείπτως
ἐπικινδύνους θέσεις, ἀφοσιούμενος εἰς τὰ συμμέ-
ροντα τῆς Γαλλίας. Ἡ νόσος ἐμποδίζει αὐτόν,
ἀλλὰ δὲν καταβάλλει τὴν ἀνδρείαν του· μεταφέ-
ρεται πυρέσσων εἰς ἅγιον Λουδοβίκον, μόλις δὲ
ἀναρρώσας ζητεῖ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπικίνδυνον ἐκ-
στρατείαν εἰς τὴν ἄνω Σενεγαμβίαν. Τῷ 1860
εἰσβαλὼν εἰς τὴν Καζαμάγκην μετὰ τῶν γαλλι-
κῶν στρατευμάτων, διακρίνεται διὰ λαμπρῶν
ἀνδραγαθημάτων. Βραδύτερον, κατὰ τὴν εἰς Γε-
σὸν ἐκστρατείαν, μίαν τῶν φοικωτέρων ἐν τῇ
ἱστορίᾳ τῆς Σενεγάλης, ὁ Mage καὶ πάλιν δια-
πρέπει, διορίζεται δὲ ὑποπλοίαρχος εἰκοσιτετρα-
τῆς ὢν.

Ἐπανελθὼν εἰς Γαλιάν, λέγει εἰς τῶν βιο-
γράφων αὐτοῦ, κατελήθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ δαι-
μονος τῶν μεμακρυσμένων διερευνήσεων, καὶ ἐ-
ζήτησε νὰ διευθύνῃ ἐκστρατείαν, ἧς ὁ στρατηγὸς
Faidherbe ἐχάραττε τὸ σχέδιον. Ἐπρόκειτο νὰ
ἐξορηθῶσιν ἀπὸ τοῦ Σενεγάλου εἰς τὸν Νίγρον
διὰ χωρῶν πολλῶν ἀγνώστων. Ἡ ἐπιστημονικὴ
ἄρα δὲ καὶ διπλωματικὴ αὕτη ἐπιχείρησις ἦτο
λίαν ἐπικίνδυνος. Ὁ Mage ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ
δόκτορος **Quintin**, καὶ πολλῶν ἐκινδύνους ν'
ἀποθάνῃ ἕνεκα τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἐγχωρίων,
ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐντελῶς ἐθριάμβευσε.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1869 ὁ Mage ἐπέστρεψεν
εἰς Γαλιάν ἐπὶ τοῦ πλοίου **Gorgone**, τὸ ὁποῖον
ἐκυβέρνηε, ἦτο δὲ τριάκοντα μόλις καὶ τριῶν ἐτῶν.
Κατόπιν νέας ἐκστρατείας, ἧτις διήρκεσε δύο ἔτη.

ἐπανήχετο εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν
ὄμιον, ὅπου τὸν περιέμενε ἡ νεκρὰ σύζυγός του.
Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 19 πρὸς τὴν 20 Δεκεμ-
βρίου, πλησιάζει τὰ παράλια τῆς Βρετανίας καὶ
ἐτοιμάζεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα τῆς Βρέ-
στης, ἀλλὰ τρικυμία φοβερὰ ρίπτει τὴν «Γοργόνα»
κατὰ τῶν βράχων ὀλίγα μίλια μακρὰν τοῦ λι-
μένος, ὁ δὲ Mage καὶ οἱ 120 ἄνδρες τοῦ πλη-
ρώματος διὰ παντὸς καταποντίζονται!

Ὁ Δαυὶδ Λιβιγιστών εἶναι βεβαίως εἰς τῶν
μεγίστων ἐργατῶν, οἵτινες εἰργάσθησαν εἰς τὰς
γεωγραφικὰς διερευνήσεις, ἀναφαίνεται δὲ συνά-
μα ὡς εἰς τῶν εὐγενεστάτων ἀνδρῶν τοῦ νεωτέ-
ρου πολιτισμοῦ, ὡς λαμπρότατον παράδειγμα
ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἀνθρω-
πότητα. Ὁ περιφανὴς περιηγητῆς, γεννηθεὶς ἐν
Blantyre τῆς Σκωτίας τὴν 19 Μαρτίου 1813,
ἐξιστόρησεν ὁ ἴδιος τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ
ὀμιλεῖ μετ' ὑπερηφανείας περὶ τῶν προγόνων του,
οἵτινες οὐδέποτε ἐπραξάν ἀτιμον πράξιν. «Ἐσο-
τίμιος», τοιοῦτον τὸ σύνθημα ἔκαυτο τε καὶ τῶν
πατέρων του, ἦτο δὲ οὐ μόνον τίμιος ἀλλὰ καὶ
γενναῖος καὶ ἀγαθὸς καὶ ἐπίμονος. Δεκαετῆς ὢν
ὁ Δαυὶδ ἠναγκάσθη νὰ ἐργάζηται ὡς ἀπλοῦς ἐρ-
γάτης ἐν τινὶ τεχνουργεῖᾳ τῆς **Blantyre** ὅπως
παρέχῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν εἰς τὴν οἰκογένειάν του.
Τὴν ἐσπέραν ἐμελέτα, τὴν ἡμέραν δὲ ἔθετε τὰ
βιβλία αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μηχανῆς καὶ ἀνεγίνωσκεν
ἀνεκδότως. Ὁ κρῖτος τῶν μηχανῶν δὲν τὸν ἐτά-
ραττεν. «Εἰς τοῦτο ὀφείλω, λέγει, τὴν ἔξιν τοῦ
ν' ἀφαιροῦμαι ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ περὶ ἐμὲ γινομέ-
νου θορύβου καὶ νὰ δύναμαι ν' ἀναγινώσκω καὶ
νὰ γράφω ἐν μέσῳ παίζόντων παιδίων ἢ ὀρχου-
μένων καὶ ὀλοοζόντων ἀγρίων».

Ἐν ἡλικίᾳ 19 ἐτῶν ἔγινεν ὑφάντης ἐν τῷ τε-
χνουργεῖᾳ, λαμβάνων δὲ ὡς τοιοῦτος ἀνώτερον
μισθόν, ἠδύνατο ν' ἀκούῃ τὴν ἐσπέραν μαθημα-
τα ἱατρικῆς καὶ θεολογίας, ἔγινε δὲ πολὺ θρη-
σκος, ἀλλ' ἡ πίστις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀσιποτε ἀν-
δρικὴ καὶ εὐλογος. Ἠγάπη καὶ τὴν πατρίδα του
καθ' ὑπερβολὴν, καὶ ἐθεώρει παντὸς ἄλλου μᾶλ-
λον ἐπίζηλον τὸ ἀφοσιῦσθαι εἰς τὴν ἀνακούφι-
σιν τῶν ἀνθρωπίνων δεινῶν. Μετ' ἐπιμόνου με-
λέτης ὁ ὑφάντης ἔλαβε τὸν βαθμὸν προλύτου ἐν
τῇ ἱατρικῇ χειρουργικῇ σχολῇ.

Ὁ Λιβιγιστών εἶχεν ἐκμάθει τὴν ἱατρικὴν ὅπως
γίνῃ χρήσιμος εἰς τοὺς Κινέζους ὡς ἱατρός ἀπό-
στολος, προσέφερε δὲ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν
ἐν Λονδίνω σύλλογον τῶν ἱσραποστόλων, καθ' ὃν
χρόνον ὁ **Moffat** ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἀρῶ
διήγαγε πλεῖστα ἔτη μεταξὺ ἀφρικανικῶν φυ-
λῶν. Ὁ Λιβιγιστών συνδουλεύθη τὸν διάσημον
τοῦτον ἱσραπόστολον, εἰκοσιπενταετῆς δὲ ὢν ἀ-
νέλαβε τὰ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐπιβαλλόμενα κα-
θήκοντα καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀφρικὴν τῷ 1840.

Μετὰ μακρὸν πλοῦν ὁ νέος περιηγητῆς ἀπε-
θιάσθη εἰς τὴν Εὐέλπιν Ἀφρῆν, ὅπου ἔμεινε ἐπὶ

τινα ἔτη καὶ ἐνεμψεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ σεβα-
σμίου **Moffat**. Οὐδέποτε τοιοῦτος ἀνὴρ ἠδύνατο
νὰ εὖρη σύντροφον κρείττονα αὐτῆς, ἐχούσης καὶ
ἀφοσίωσιν πρὸς αὐτὸν μεγίστην καὶ θάρρος καὶ
τόλμην. Ὁ Λιβιγιστών ἐφθασεν εἰς τὴν χώραν
τῶν Βεγουανῶν, φυλῆς ἀγρίας, ἣν οὐδεὶς εἶχεν
ἐπισκεπθῆ Εὐρωπαῖος. Ἀποφασίσας εὐθὺς ἐξ ἀρ-
χῆς νὰ παραιτήσῃ τὰς ἐξείς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου
καὶ νὰ σκληραγωγηθῇ, ἐπεχείρησε σειρὰν περιη-
γήσεων εἰς ἕκτασιν πλέον τῶν 130 χιλιομέτρων,
εἴτε πεζῶς εἴτε ἐπ' ἀμάξης συρομένης ὑπὸ βοῶν.
Οἱ ἐγχώριοι περιέπαιζον αὐτὸν κατ' ἀρχὰς διὰ
τὸ ἰσχνὸν τῆς ὄψεως. «Εἶναι ἀθηνῆς, ἔλεγον, καὶ
ταχέως θὰ ἐξαντληθῇ». Ὁ Λιβιγιστών, ἀκούσας
τοὺς λόγους τούτους, ἠνάγκασεν ἐπὶ τινὰς ἡμέ-
ρας τοὺς εἰπόντας αὐτοὺς νὰ τρέχωσιν ὅπως προ-
σθᾶσωσιν αὐτόν. Ἡ δραστηριότης του καὶ ἡ εὐ-
τολμία ἐνεποίησαν μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς
ἐγχωρίους, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ἕκτοτε ὡς ἀ-
νώτερον τι ὢν, ἢ ἔξῃς δὲ τολμηροτάτη πράξις ἐ-
πέσυεν εἰς ἅκρον τὸν θαυμασμὸν τῶν Βεγουαν-
ῶν. Ἀγέλη λεόντων ἐτάραττε τὸ χωρίον Κου-
ρουμάν, ἐν ᾧ διέμενον ὁ Λιβιγιστών. Οἱ κάτοι-
κοι ἐβλεπόν αὐτοὺς εἰσπερχομένους τὴν νύκτα εἰς
τοὺς περιβόλους των καὶ καταθροχθίζοντας τὰ
κτήνη, οὐδ' ἐτόλμων ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τὰ φο-
βερὰ θηρία, τὰ ὁποῖα δεισιδαίμων φόβος ἐπα-
ρουσίαζεν αὐτοῖς ὡς ἀκαταμάχητα.

Ὁ Λιβιγιστών ἀπεράσισε νὰ ἐκδιώξῃ τὰ θη-
ρία ταῦτα φονεῶν ἐν ἐξ αὐτῶν. Ἐκδραμῶν μετὰ
τοῦ Μεβουαλέ διδασκάλου ἐγχωρίου καὶ μετ' ἄλ-
λων ἀνδρῶν, ἐπλησίασε τοὺς λέοντας καὶ ἐπυρο-
βόλησε κατ' αὐτῶν. Οἱ λέοντες φοβηθέντες ἐτρέ-
πησαν εἰς φυγὴν, ἀλλ' εἷς ἐξ αὐτῶν ἐκρύβη ὀπι-
σθεν θάμνου καὶ ἔμεινε ἀκίνητος. Ὁ Λιβιγιστών
σκοπεύσας ἐπλήρωσεν αὐτὸν διὰ σφαίρας. «Πη-
γαίνομεν νὰ τὸν ἀποτελειώσωμεν» ἀνεφώνησαν
οἱ ἄνδρες. Ὁ Λιβιγιστών, βλέπων ὅτι τὸ θηρίον κι-
νεῖται μετ' ὀργῆς, περαγγέλλει αὐτοῖς νὰ περι-
μείνωσιν, ἕως οὗ γαμίση τὸ ὄπλον του, πάραυτα
δὲ ὁ λέων ὤμῃ κατ' αὐτοῦ.

«Μὲ λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ὤμου, λέγει, μὲ ἀνα-
τρέπει καὶ κυλιόμεθα ὀμοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀκούω
εἰσέτι τὸν φοβερὸν αὐτοῦ βρυχηθμόν». Ὁ λέων ἐ-
κράτει τὸν ἕνα τοῦ πόδα ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς
τοῦ δόκτορος, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἔστρεψε τὰ
βλέμματά του πρὸς τὸν Μεβουαλέ, ὅστις τὸν ἐ-
σκόπευεν εἰς ἀπόστασιν δέκα βημάτων. Μὴ ἐκ-
πυροσκοπήσαντος τοῦ ὄπλου τοῦ διδασκάλου,
ὁ λέων ὤμῃσε κατὰ τοῦ νέου τοῦτου ἐχθροῦ καὶ
τὸν ἐδήξε κατὰ τὸν μηρόν, πλὴν ἄλλαι σφαίραι
ἐξέψην αὐτὸν ἀναίσθητον κατὰ γῆς. Ὁ Λιβιγι-
στόν εἶχε τὸ ὄστος τοῦ βραχίονος συντετριμμέ-
νον καὶ εἶχε δηγθῆ ἑνδεκάκις κατὰ τὴν αἰχμήν,
τοιαυτὴ δὲ ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ βραχίονός του,
ὥστε κατὰ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ μακροῦ καὶ πολυ-
πλυνήτου αὐτοῦ βίου δυσκόλως ἠδύνατο νὰ στη-

ρίξη όπλον επί του όμου. Μετά τον θάνατον αυτου ή ταυτότης του έδεδειχθή εν του τραύματος τούτου, του όποιου διατήρησι πάντοτε τά ίχνη.

Τώ 1849 ό Λιθιγιστών άπεράσισε να προχωρήσει προς την βόρειον Αφρικην. Κατά την πρώτην αυτού εκδρομήν μετά δύο τολμαριών άνδρών, του Murray και του Oswell, ηκολούθησε τον Ζουγά και έφθασεν εις την λίμνην Νχαυαί, άρου διετρεξε 4800 χιλίόμετρα.

Τώ 1851 ό Λιθιγιστών εισόυει εις τας μήτω διερευνηθείσας χώρας του Μεκαλοδδ, διερχεται δια της πρωτευούσης αυτών Σαβοταίνης και προχωρών εισέτι θαυμάζει την φυσικήν καλλονήν του νέου τούτου τόπου. Ήδιάδες κατάφυτοι, υπό ποταμών και ρυάκιων διαρρέόμενοι, έδαφος μεταλλοφόρον, κοιλάδες εύφοροι, άπειροι λίμναι, πληθυσμής φιλήσυχος και έργατικός, παρουσιάζονται πρώτον ήδη εις τας όψεις του περιηγητού.

Του λοιπού ό Λιθιγιστών βαδίζει από ανακαλύψεως εις ανακάλυψιν, τώ δε 1852 μετά μυρίους κινδύνους και κόπους άτρύτους, προχωρεί μέχρι της δυτικής παραλίας της Αφρικης και φθάνει εις Άγιον Παύλον της Λαάνδας, σταθμόν πορτογαλλικόν.

Καίτοι έχων ζήλον άκατάβλητον, αναγκάζεται όμως να διακόψη την πορείαν του, βαρέως νοσήσας ένεκα του καμάτου, επί μήνας δε ολοκλήρους παλκίσει κατά του θανάτου.

Η ζωή εύτυχώς υπερίσχυσε και ή ύγεια επανήλθε. Μετά τας σκληράς ταύτας δοκιμασίας ό Λιθιγιστών οδδόλωσ σκέπτεται ν' αναπαυθή, παρηματοποιεί δε άλλα σχέδια. Έχων την φιλοδόξον επθυμείαν του να διέλθη την ήπειρον καθ' όλον αυτης τδ πλάτος, εξεκίνησεν έν νέου και κατορθώσας τδ ποθούμενον, έφθασε κατά τον Μάιον του 1856 εις Κιλιμάννην πόλιν κειμένην επί της άντολικής παραλίας.

Μετά την λαμπράν ταύτην περιδείξιν ό Λιθιγιστών επανέρχεται εις Λονδίον, επιτυχών πλείστας ανακαλύψεις και συλλέξας νέας επιστημονικάς πληροφορίας. Άπανταχού επευρημαίται, λαμβάνει δε μεγάλα χρυσά μετάλλια παρά των γεωγραφικών συλλόγων των Παρισίων και του Λονδίνου. Την πρώτην ταύτην περίοδον του βίου αυτού εξιπέφωσεν ό Λιθιγιστών εν συγχρηή, ήτις έτυχε γενικής επιδοκιμασίας.

Άποπερατώσας τδ γεωγραφικόν τούτο μνημείον επιχειρεί νέας διερευνήσεις μεταξύ των όποιών αξιοσημείωτος είναι ή του ποταμού Ζαμβέζη. Άπροσδόκητα θεάματα παρουσιάζονται εις τον περιηγητήν μεταξύ των πολυκρήμων ομβρόβων του μεγάλου ποταμού, όστις βρέχει μίαν των πλουσιωτάτων και περιεργωτάτων χωρών του κόσμου. Εν τή γονίμω ταύτη γή ό Λιθιγιστών έπαθε μέγα δυστύχημα απολέσας την δυστυχή γυναίκα, ήτις έτυχε τδ θάρρος να γίνη σύζυγός του.

Μεταθής έν νέου εις Άγγλίαν, ό Λιθιγιστών σχεδιάζει τώ 1864 να εξερευνηση τδ μυστήριον τδ καλύπτει τας πηγάς του Ζαΐρου, εγκαταλείπει δε δια παντός τδ πάτριον έδαφος.

Ό διερευνητής εξακολουθεί μέχρι τέλους τας ανακαλύψεις αυτου. Κατά τδ τελευταίον ταξείδιόν του, ό τολμαριός ανταποκριτής του «Κήρυκος της Νέας Υόρκης», άποσταλείς ίνα μάθη τδ κατ' αυτον και χορηγήτη αυτώ βοήθειαν, τον εύρίσκει εν Ουγγίτζι, παρά την λίμνην Τζικανίκαν. Έκει προσβάλλει αυτον ασθένεια, ήτις καταβάλλει τας σωματικάς αυτου δυνάμεις, άλλ' ό Λιθιγιστών θέλων να συμπληρώση τδ έργον του παραβλέπει τδ προμηνύματα ταύτα του εξητηγμένου σώματός του. Τώ 1872 ό δόκτωρ γίνεται άφαντος, έν δε παρέρχεται έτος χωρίς ν' άκουσθη τι περι αυτου, ότε αίρνης διακρίθεται ή είδησις περι του θανάτου του καταλυπήσασα την Ευρώπην άπασαν.

Περί τά τέλη του Άπριλίου 1873 ό περιηγητής διελθών τα μεταξύ του Λουκσυλά και του όροπεδίου του Λοβιζά κείμενα έλη, ήναγκάσθη να διακόψη την πορείαν του. Η ψυχή αυτου οδδόλωσ ειχε καταβληθή, άλλά τδ σώμα του ειχεν εξαντληθή έν τω πυρετώ και της δυσαντηρίας, και έν των στερητήσεων και των κόπων οδς επί δεκαετη όλη έπέστη. Τή 4 Μαΐου 1873 εξέπνευσεν εις τδ όροπέδιον της Λιθόζας έν ηλικία πενήκοντα και έπτά έτών, έχων περι αυτον πιστούς τινες υπηρέτας.

Ό υποπλοίαρχος Καμερών, ό Μόρφυ και ό δόκτωρ Διλλών, εκδρομόντες προς αναζήτησιν του διασημου περιηγητου, άφίκοντο εις Ζανζιβάρην έν μόλις μίην από του θανάτου του, παρέλαθον δε τδ σώμα αυτου. Την 16 Άπριλίου 1874 τδ σώμα του Λιθιγιστώνος απεβιβάσθη εις τδ άγγλικόν έδαφος μετά όκτώ έτών άπουσίαν, μετανεχθέν δε εις Λονδίον εξητάσθη υπό του σερ Ουίλλιαμ Φερρυσσών. Τδ όστουν του άριστερου βραχιόνος, τδ όποιον οι οδόντες του λένοντες ειχον συντρίψει πρό τριακοντα έτών, έδεδειχάσε την ταύτότητα του πολυτίμου λειψάνου.

Τδ σέβαστον, 18 Άπριλίου 1874, τδ σώμα του Λιθιγιστώνος εύλαβώς μετακομίσθη έν μέσω πλήθους πολλού και εύσεβους, κατατέθη εις την τελευταίαν αυτου κατοικίαν, την Μονήν του Ούεστμίνστερ.

Όταν αναλογισθώμεν τας προόδους, ός ή γεωγραφία όφείλει εις τον Λιθιγιστών, αισθανόμεθα έκπληξιν και θαυμασμόν μέγιστον. Πρό αυτου υπήρχεν έν Αφρικη επιφανεια άγνωστος τριών εκατομμυρίων τετραγωνικών χιλιομέτρων, εις τον ταπεινόν δε υφάντην της Γλασκώθης επεφυλάττετο ή δόξα του να διαγοφή τας όδους του μέλλοντος και να έργασθη υπέρ της απελευθερώσεως των έγχωρίων, ών υπήρξεν, ούτως ειπείν, ό προφήτης και ό εύεργέτης.

Ό θάνατος του κλεινού περιηγητου υπήρξε μεγίστη δια την κοινωνίαν άπόλαξι. Τώ όντι, δεν άπαντώμεν πολλάκις άνδρας, οΐτινες πάσας κεκτημένοι τας άρετάς, έχουσι συνάμα και τόλμην μεγίστην. Σπανίως βλέπομεν τους τοιούτους άνδρας έχοντας την έξοχον εκείνην αυταπάρασιν, την δυναμένην να ώθήση αυτους προς τας στερήσεις, τους άγώνας, τους κινδύνους, τον θάνατον, προς μόνον τον σκοπόν του να γίνωσι χρήσιμοι εις την επιστήμην και εις την ανθρωπότητα.

ΕΛΙΣΑ Σ. ΣΟΥΤΕΟΥ.

ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΙΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

εξ ένδύματος.

Ό Νέος Έλευθέρος Τύπος της Βιέννης άναφέρει τας λεπτομερείας δυστυχήματος σπανιωτάτου, συμβάντος έσχάτως έν Βερολίνω.

Νεορά τις δεσποινίς έλαθεν εις δώρον μεγαλοπρεπές φόρεμα μεταξωτόν, παραγγελθέν εις έν των πρώτων καταστημάτων των Παρισίων. Παρήλθον όλίγα ήμέραι, άφ' ής ενεδύθη τδ φόρεμα τούτο, και ή δεσποινίς ειπεν ότι ήσθάνετο δοίμεις πόνοσς ένεκα εξανθημάτων τινών ευθραών, άτινα άνεραίνοντο περίξ του τραχήλου της.

Ό ιατρός προσκληθείς, εξήτασε μετά προσοχής την φλόγγασιν, και ανέκαλυψε δηλητηρίασιν εξ άρσενικοϋ.

Έξέτασις του μεταξωτου φορέματος, γενομένη μετά πλείονος προσοχής, άπεκάλυψεν, ότι ή βαφή, έν η έδακτίσθη τδ ύφασμα, περιείχε δόσιν του δηλητηριου τούτου πολυ μεγάλην. Η ζωή της νεαρής κόρης έν τούτοις εύρίσκειται εις κίνδυνον.

Κυρία Ε**

Γνώμη και σκέψεις ήθικαι του δουκός

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μεταφρασις Γ. Ζωχιού.]

[Συνέχεια και τέλος].

504.

Μετά τά περι τοσούτων επιπλάστων άρετών ειρημένα, νομίζω ούχι άτοπον την εις ταύτα προσθήκην των εξής παρακρησεις περι των ψευδώς καταφρονούντων τον θάνατον. Προτίθεμαι δηλαδή να λαλήσω περι της του θανάτου καταφρονησεως, ήν οι χωρίς έλπίδος κρείττονος βίου έθνικοι, ως εκχωρόντο, έν των ιδίων αυτών δυνάμειον ήντλουν. Διαρέσει δε τδ άκραχώς άποθνήσκειν της προς τον θάνατον καταφρονησεως, διότι ό μόν γεννήσιος θάνατος είναι πολυ κοινός, ή δε προς τον θάνατον καταφρονησις, κατ' έμέ, οδδέποτε είναι ειλικρινής. Εν τούτοις έγράφη πέν τδ δυνάμενον να πείση τους ανθρώπους, ότι ό θάνατος δεν είναι συμφορά. Έκτός δε τούτου, ούχ ήττον των ήρώων, ψυχαί εις άκρον τρυφερχί μυρία έδωκαν παραδείγματα, βεβαιούντα την περι καταφρονησεως του θανάτου δόξαν. Άλλ'

εγω άμφιβάλλω άν άνθρωπος λογικός επιστευσέ ποτε αυτην, ή δε προσπάθεια, ή καταβαλλομένη προς παραδοχήν αυτης πάνδημον, άρκούντας καταδεικνύει, ότι δυσκόλωσ ή δόξα αυτη πιστεύεται. Πολλάς δε δύναται τις να έχη άρορμάς βδελυγμου προς την ζωήν, άλλ' οδδέποτε ή προς τον θάνατον καταφρονησις έχει λογικήν υπόστασιν. Καί αυτοι δε οι προθύμως αυτοκτονούντες δεν νομίζουσι τον θάνατον πάθημα καταφρονησεως άξιον, και δια τούτο, καθως τδ κοινόν των ανθρώπων, αποκρούουσιν αυτην, άν επιβληθή αυτοις τρόπος θανάτου, διατρέων του ύπ' αυτών προτιμηθέντος. Η δε έν τώ αναριθμητώ πλήθει άνδρών άνδρείων παρατηρουμένη θάρρους διαφορά πηγην έχει την έν τή φαντασία αυτών διάφορον της ιδέας του θανάτου αποκάλυψιν, και την κατά την έννοιαν αυτών έγχυτέραν ή άπωτέραν αυτου παρουσίαν. Δια τούτο καταφρονοϋσι τδ εις αυτους άγνωστον, φοβούνται δε τδ κατασταθόν αυτοις γνωστόν. Πρέπει δε να άποφύγη τις την λεπτομερή του θανάτου όψιν, άν δεν θέλη να εκλάβη αυτον ως τδ μέγιστον των κακών. Επιδειξιώτατοι δε και γενναιότατοι άνδρες είναι οι άνευρίσκοντες εύλόγους προφάσεις, προς άποτροπήν της είκόνοσ του θανάτου. Άλλ' ό γινώσκων να άτεινιση προς τδ άληθές του θανάτου πρόσωπον, όμολογεί ότι τδ θεάμα είναι καταπληκτικόν.

Τδ πεπωμένον του θανάτου άπετέλει την βράσιν της καρτερίας των αρχίων φιλοσόφων, οΐτινες ένόμιζον ότι όφειλον να πορευθώσιν ούκ άθύμως προς τδ άφαντον τέλος. Μη δυνάμενοι δε να παρατεινώσιν την ζωήν αυτών εις αιώνα τον άπαντα, τδ πέν έπραττον όπως διακωνίσωσιν την σφήμην αυτών και σώσωσιν από του ναυαγίου τά σωτηριάν επιδεχόμενα.

Άρκεί δε εις τον θέλοντα να επιδείξη την προς τον θάνατον καταφρονησιν αυτου ή προς εκυτην μη ανακοίνωσις πάσης αυτου περι θανάτου σκέψεως. Άς στηρίξη δε έκαστος άπάσας αυτου τας ελπίδας εις την ιδίαν αυτου ιδιοσυγχασίαν, και ούχι εις τας περι θανάτου κρίσεις των ανθρώπων, καθ' ός άφόβως δύναται τις να ιδή τον θάνατον προσερχόμενον. Η δε δόξα, ήν κληρονομούμεν, άποθνήσκοντες έν άταραξία ψυχής, ή έλπίς ότι θα κλαύσωσιν ήμάς οι ήμέτεροι φίλοι, ή επιθυμία της ύστεροφημίας, ή βεβαιότης ότι άποφεύγομεν τας άθλιότητας του βίου και τας άθαιρέτους της τύχης προσβολάς, είναι ένθαβρόντικα βοηθήματα, ούχι άξια καταφρονησεως. Δεν αποτελούσιν όμως ταύτα στηρίγματα άσφαλή, άλλ' όπως δήποτε ένθαβρόνουσιν ήμάς, καθως έν ώρα μάχης ένθαβρόνται λεπτός φραγγμός τον στρατιώτην, τον έπισθεν αυτου καταφεύγοντα. Άπέχων από του φραγγμου ό μαχητής, παραδέχεται αυτον ως άρκούσων σκέπην, άμα όμως πλησιάζη, παρατηρεί ότι ή εξ αυτου βοήθεια είναι μιμρά. Κολακίζομεν

δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς, νομίζοντες ὅτι ὁ θάνατος θὰ φανῆ ἡμῖν καὶ ἐκ τοῦ πλησίον τοιοῦτος, ὁποῖος ἐκρίθη παρ' ἡμῶν μακρόθεν· τὰ δὲ ἡμέτερα αἰσθήματα τὰ φύσει δειλὰ, κακῶς ἐλαμβάνομεν ὡς ἀρκούντως ἰσχύοντα, ὅπως μείνωσιν ἀκράδαντα ἐν εὐθείᾳ τῆς δεινοτέρας τῶν δοκιμασιῶν.

Κακῶς δ' ἐπίσης γινώσκουμεν τῆς φιλαυτίας ἡμῶν τὰ ἀποτελέσματα, παραδεχόμενοι ὅτι δύναται αὕτη νὰ υποδοηθῆσιν ἡμᾶς πρὸς καταφρόνησιν τῆς δυνάμεως, ἣτις ἀναγκαίως θὰ καταστρέψῃ τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν ἅπασαν. Ὁ δὲ λογισμὸς, ὃ ἐν παντὶ πολλὰς παρέχων ἡμῖν καταφυγὰς, εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἀσθενὴς κατὰ τὴν τοῦ θανάτου συνάντησιν, καὶ δὲν δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς πρὸς παραδοχὴν τῶν περὶ τοῦ τέλους ἡμῶν εἰκασιῶν. Αὐτὸς δὲ ἀπ' ἐναντίας ὁ λογισμὸς προσδίδει ἡμᾶς συνήθειαν, καὶ ἀντὶ νὰ ἐμποιήσῃ ἡμῖν τὴν καταφρόνησιν τοῦ θανάτου, χρησιμεύει ὅπως ἀποκαλύψῃ ἡμῖν τὸ τρομερὸν αὐτοῦ καὶ τὸ φοβερὸν. Ἐν δὲ μόνον δύναται ὁ λογισμὸς νὰ κατορθώσῃ. Δύναται δηλαδή νὰ συμβουλεύσῃ ἡμᾶς νὰ ἀποσπάσωμεν τὰ βλέμματα ἡμῶν ἀπὸ τῆς εἰκόνης τοῦ θανάτου, στρέφοντες αὐτὰ πρὸς ἄλλα ἀντικείμενα. Ὁ Κάτων, λόγου χάριν, καὶ ὁ Βροῦτος προσήλωσαν τὸν νοῦν αὐτῶν εἰς ἀντικείμενα θαυμαστά. Πρὸ τίνος δὲ ὑπέρτης τις ἠρέκεσθη νὰ χορεύσῃ ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος, ἐφ' οὗ ἐμελλε νὰ στρεβλωθῇ, βασανιζόμενος. Τουτέστιν, ἐκ διαφόρων ὀρμώμεθα αἰτιῶν, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως εἶναι τὸ αὐτό. Ἀληθεύει δὲ, ὅτι ὅσην ἴσχυος καὶ ἂν ἦναι ἡ μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων διαφορά, μυριάκις καὶ οὗτοι καὶ ἐκείνοι ἐδέχθησαν τὸν θάνατον μετὰ τῆς αὐτῆς ἀταραξίας. Ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν θάνατον καταφρόνησις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν πηγὴν ἔχει τὸν ἔρωτα τῆς δόξης, ὅστις ἀποκρύπτει αὐτοῖς τὸν θάνατον. Οἱ δὲ κοινοὶ ἄνθρωποι καταφρονοῦσιν αὐτὸν, διότι τῶν φώτων αὐτῶν ἡ σμικρότης ἐμποδίζει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ λάθωσιν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς αὐτῶν, ἀφίνει δὲ αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ στρέψωσι πρὸς ἄλλα πράγματα τὰς σκέψεις αὐτῶν.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

— Καλὲ, ἔσεύρατε καὶ δὲν εἶνε εὐμορφὸν πρᾶγμα ἀπὸ μέρους σας νὰ περάσῃ τόσος καιρὸς καὶ νὰ μὴ μοῦ γράψητε δύο λέξεις, φίλη μου! Ἐλεγεν ἀκκιζομένη ἡ κυρία Α. . . πρὸς τὴν κυρίαν Β. . .

— Μὲ συγχωρεῖτε, κυρία μου, διότι σὰς ἔγραψα. Ἐξεπλάγην μάλιστα πολὺ, μὴ λαμβάνουσα ἀπάντησίν σας.

— Ἀλήθεια, ἡ κυρία ἔχει δίκαιον, ἀνεφώνησε τότε ἡ μικρὰ Μαρία. Δὲν τὸ ἐνθυμεῖται, μαμά; Εἶπες μάλιστα ὅτι ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἤξιζε τὴν δέξασάν σου ἔδωκες εἰς τὸν γραμματοκομιστήν!

* *

Ἐν τινι Γυμνασίῳ :

Καθηγητής.— Ἀγαπᾶτε νὰ μοῦ εἴπητε ποία εἶνε ἡ κυριωτέρα ἰδιότης τῆς θερμότητος;

Μαθητής.— Ἡ διαστολὴ τῶν σωμάτων.

Καθηγητής.— Φέρετε ἐν παράδειγμα.

Μαθητής.— Ἡ αὐξήσις τῶν ἡμερῶν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θέρους.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ἐν τινι οἰκίᾳ ἐδίδετο μεγάλη συναναστροφή. Ὁ κόσμος ἦτον ἐν ἀρχῇ ζωηρός· οὐχ ἦττον ὅμως ἡ εὐθυμία ἐπὶ τέλους ἤρχιζε νὰ ἀπουακρίνεται μὲ ὄλην τὴν προσπάθειαν, ὅσην κατέβαλλεν ἡ οἰκοδεσποῖνα, ὅπως τὴν ζωογονήσῃ. Εἰς τῶν προσκεκλημένων ἰδίως ἐνόμιζεν ὅτι εὐρίσκεται ὄχι εἰς διασκέδασιν, ἀλλ' εἰς ἀγγαρίαν, ἐχασμάτο δὲ τὸ σῶσον, ὥστε ἦτο κίνδυνος νὰ ἐξαρθρωθῶσιν αἱ σιαγόνες του. Οὗτος παρατηρήσας αἴφνης κύριόν τινα, στηριζόμενον νοχελῶς ἐπὶ τῆς ἐστίας, καὶ θεωροῦντα εὐθύμως τὴν συναναστροφήν, ἐλαμβάνει αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν κεκλημένων, ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, καὶ

— Δὲν νομίζετε, τὸν λέγει, ὅτι οἱ οἰκοδεσποῖται ἐδῶ δὲν γνωρίζουν καθόλου πῶς νὰ δέχωνται; Ἦτο χιλιάκις προτιμότερον νὰ μὴ ἐνοχλήσωσι τοὺς ἀνθρώπους παρὰ νὰ τοὺς προσκαλέσωσιν εἰς τοιαύτην πληξίν. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἀναχωρῶ. Ἐρχεσθε καὶ σεις;

— Μὲ συγχωρεῖτε, ἀπεκρίθη ὁ ἄλλος, διότι δὲν δύναμαι νὰ λείψω.

— Διατί;

— Διὰ λόγον φυσικώτατον, κύριε. Εἶμαι ὁ οἰκοδεσπότης.

!!!!

ΙΩΝΑΣ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Αἱ παρεκτροπαὶ τῆς νεότητός μας εἶνε συναλλαγματοειδῆ ἐκδιδόμεναι εἰς λογαριασμὸν τοῦ γήρατός μας, καὶ πληρωτέαι ἐντόκως μετὰ τριάκοντα ἔτη.

* * Εἶνε πάντοτε χρήσιμον νὰ λαμβάνῃ τις μᾶθημα, ἔστω καὶ παρ' ἐχθροῦ· ἀλλ' εἶνε πολλὰκις ἐπικίνδυνον νὰ διδῇ τις μᾶθημα, ἔστω καὶ εἰς φίλον.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Πρὶν παρατεθῶσιν εἰς τὴν τράπεζαν τὰ βραστά αὐγά, δύναται τις κάλλιστα νὰ βεβαιωθῇ ἂν εἶνε καλὰ ὡς ἐξῆς: Τὰ νοπᾶ, ἀφοῦ βράσωσιν, φυλάττουσιν ἴσον τὸ βάρος ὅσον εἶχαν καὶ πρὶν βράσωσιν. Τὰ ἔωλα ἐξ ἐναντίας ἀποβάλλουσιν ἐως 2 ὀγκοῦ ἐκ τοῦ βάρους των. Ἄρκει λοιπὸν νὰ τὰ ζυγίσῃς πρὶν καὶ ἀφ' οὗ τὰ βράσῃς.